ТАЗИ ВЕРСИЯ НА ДОКЛАДА Е АКТУАЛНА КЪМ 13 ФЕВРУАРИ 2017Г.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ДОКЛАД:

ОЦЕНКА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКОТО ЗНАЧЕНИЕ НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ В БЪЛГАРИЯ

Изготвен от Фондация Бауерзакс
По поръчка на Българска минно-геоложка камара

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият доклад представя детайлни резултати от изследване на общото национални и регионално значение на минерално-суровинната индустрия за икономиката на България. Българската минно-геоложка камара (БМГК) възложи това изследване на Фондация Бауерзакс - утвърдено аналитично, образователно и изследователско звено. Екипът на Изпълнителя изпълняваше дейностите по това изследване в тясно сътрудничество със старшите икономисти на "Индъстри Уоч Груп ООД".

Основна цел на този изследване беше да изчислим различни ефекти на добивната индустрия, за да помогнем на БМГК за позициониране на минерално-суровинната индустрия като важен отрасъл за България, на базата на детайлен анализ на цялостното социално-икономическо значение (economic footprint) на сектора.

Този изследователски доклад съдържа две аналитични части: Първо, национално ниво на макроикономическото значение на минерално-суровинната индустрия, включително ефекти за свързани индустрии в България. Второ, седем регионални фокуса за социално-икономическото значение за добивната индустрия за местната икономика на ново отделна община.

Проучването беше проведено в периода ноември 2016 г. - януари 2017 г., като са взети предвид най-актуалните данни от следните източници: Национален статистически институт, Териториални статистически бюра, Eurostat, БМГК, членове на БМГК, Национална агенция по заетостта, Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ), Годишни стратегии за развитие на общините.

Докладът е предназначен за вътрешно ползване от Възложителя и не е предвидено той да бъде разпространяван до медии или широката общественост. Част от информацията в доклада може да бъде чувствителна за някои от изследваните компании.

Фондация Бауерзакс изразява своята благодарност към изследователският екип, воден от старшите икономисти Георги Стоев и Лъчезар Богданов от "Индъстри Уоч Груп ООД", на всички представители на местни власти и статистически източници, които откликнаха на нуждата от данни, на представителите на компании-членове на БМГК, които отделиха ценно време да предоставят информация, както и на екипа на БМГК за активната подкрепа в събирането на данни от техни членове.

СЪДЪРЖАНИЕ

Макроикономическо значение на минерално-суровинната индустрия 5

Основни икономически индикатори за минерално-суровинната индустрия 5

Минерално-суровинната индустрия в европейски контекст 16

Идентификация на клъстери от свързани производства 18

Оценка на икономическото значение на свързаните производства чрез стандартни икономически измерители 22

1. Доставчици на стоки и услуги за минерално-суровинната индустрия 22
2. Бизнес потребители на продуктите на минерално-суровинната индустрия 31

Оценка на икономическото въздействие на минерално-суровинната индустрия чрез разходни мултипликатори 36

Оценка на макроикономическото значение на минерално-суровинната индустрия на България на регионално ниво 39

Основни констатации 39

Регион на фокус: Панагюрище 40

1. Демографска и социална характеристика на региона 40
2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла 43
3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот 45

Регион на фокус: Раднево 47

1. Демографска и социална характеристика на региона 47
2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла 50
3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот 51

Регион на фокус: Мездра 53

1. Демографска и социална характеристика на региона 53
2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла 56
3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот 57

Регион на фокус: Мадан – Рудозем 59

1. Демографска и социална характеристика на региона 59
2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла 62
3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот 62

Регион на фокус: Мирково – Челопеч 65

1. Демографска и социална характеристика на региона 65
2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла 68
3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот 69

Регион на фокус: Лъки 71

1. Демографска и социална характеристика на региона 71
2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла 74
3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот 75

Регион на фокус: Ябланица 76

1. Демографска и социална характеристика на региона 76
2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла 79
3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот 80

МАКРОИКОНОМИЧЕСКО ЗНАЧЕНИЕ НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ

Основни икономически индикатори за минерално-суровинната индустрия

През 2015 г. в минерално-суровинната индустрия оперират 374 предприятия, които произвеждат продукция на стойност 2 млрд. 578.6 млн. лева по данни на НСИ. При приходи от продажби около 2.5 млрд. лева, предприятията в добивната промишленост успяват да реализират добавена стойност в размер на 1 млрд. 155.2 млн. лева. По този начин брутната добавена стойност достига 45% от генерираната продукция.

Добивната промишленост е важен работодател, който осигурява заетост за близо 25 хил. души през 2015 г. Разходите за персонала достигат 548.3 млн. лева през 2015 г., като около три четвърти от тях са възнаграждения, а останалата една четвърт са разходи за осигуровки за сметка на работодателя и други разходи за труд.

Добивната промишленост заема важно място в българската икономика, защото е тясно свързана с много други отрасли. През 2015 г. добивните предприятия са закупили стоки и услуги на стойност 1 млрд. 471.4 млн. лева, както от български, така и от чужди доставчици.

Суровините, които се добиват в България, включват основно лигнитни въглища, оловно-цинкови, медни и полиметални руди, гипс, варовик, бентонит, каолин, кварцови пясъци, огнеупорни глини и мрамор, и др. През 2015 г. българската минерално-суровинна индустрия е изнесла продукция за 560 млн. евро, от които 292 млн. евро са индустриални минерали, а 226 млн. евро са метални руди.

Добивната промишленост е специфичен отрасъл, защото броят на функциониращите предприятия е относително малък (под 400), но те успяват да генерират продукция и добавена стойност, която като като абсолютен размер надхвърля производството на много други отрасли. Например, броят на предприятията в добивната промишленост е два пъти по-малък от функциониращите дружества в сектор „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“, но добивните предприятия успяват да генерират оборот, който възлиза на 1.6 пъти приходите на ВиК дружествата. Оборотът на предприятията в добивната промишленост надвишава и приходите на сектор „Операции с недвижими имоти“ през 2015 г.

Фирмите, активни в добивната промишленост, представляват едва 0.1% от всички действащи компании в страната през 2015 г., но са отговорни за 2% от реализираната продукция и 1.1% от генерирания оборот. Добивните предприятия в България се отличават с относително висока производителност, която е причината те да представляват 3% от добавената стойност в икономиката, макар че осигуряват заетост за 1.3% от всички заети лица в страната. Поради своята ефективност добивните предприятия осигуряват относително добри условия за работа и високо заплащане спрямо останалите сектори в икономиката. Фирмите в добивната промишленост

концентрират 1.3% от общата заетост, но предоставят 3% от общите разходи за възнаграждения, които работещите българи са получили през 2015 г. Фирмите, занимаващи се с добив, са отговорни за 0.8% от общата стойност на всички покупки на стоките и услуги, направени от българските компании през 2015 г.

ФИГУРА 1: МЯСТО НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ за 2015 г.

През последните няколко години добивната промишленост продължава своето възстановяване, макар че цените на суровините, търгувани на международните пазари са силно волатилни. Общото производство на добивната промишленост е с 18.7% над своето равнище от 2010 г. по данни на НСИ към ноември 2016 г. Производството на добивните предприятия расте с 9.8% годишно само през последните 12 месеца до ноември 2016 г. Общият оборот на добивната индустрия също се повишава през 2016 г., като увеличението е по-силно изразено в оборота, реализиран на международния пазар.

Производството на минеално-суровинната индустрия е разпределено между четири основни подотрасъла. През 2015 г. над половината стойност на произведената продукция се състои от метални руди, а близо една трета от производството е на въглища. Около 15% от общата продукция на минерално-суровинната индустрия обхваща неметални минерални суровини, а около 2% от производството в сектора се дължи на спомагателни дейности в добива.

ФИГУРА 2: ОСНОВНИ ПОДОТРАСЛИ НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ СПОРЕД ПРОИЗВЕДЕНАТА ПРОДУКЦИЯ

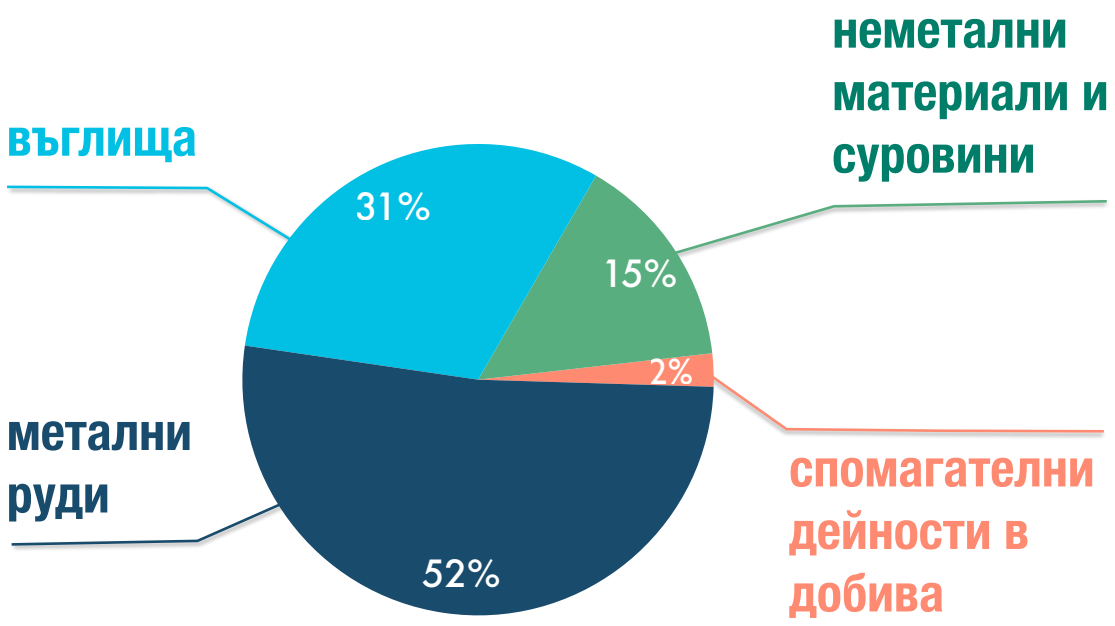

Източник: БМГК, данни за 2015 г.

Динамиката в производството и приходите е различна в отделните подсектори на отрасъла, както в краткосрочен, така и в дългосрочен план. През ноември 2016 г. добивът на въглища е с 35.4% над равнището от 2010 г. според данните на НСИ, а оборотът се е повишил малко по-слабо – с 28% спрямо 2010 г. Както производството, така и приходите на предприятията, занимаващи се с добив на метални руди, расте, частично заради увеличението на цените на много от международно търгуемите метали през второто полугодие на 2016 г. Повишението на оборота в добива на метални руди през последните 12 месеца се дължи в по-голяма степен на реализацията на продукцията на външни пазари. Добивът на неметални суровини, измерен както през производството, така и през реализирания оборот, се свива през последните 12 месеца до ноември 2016 г., но расте с двуцифрени темпове в дългосрочен план – спрямо 2010 г.

ТАБЛИЦА 1: ДИНАМИКА НА ПРОИЗВОДСТВОТО И ОБОРОТА В МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ, ПО ПОДОТРАСЛИ

	Производство		Оборот - общо		Оборот - вътрешен пазар		Оборот - външен пазар	
	Промяна спрямо 2010 г.	Промяна спрямо ноември 2015 г.	Промяна спрямо 2010 г.	Промяна спрямо ноември 2015 г.	Промяна спрямо 2010 г.	Промяна спрямо ноември 2015 г.	Промяна спрямо 2010 г.	Промяна спрямо ноември 2015 г.
Сектор	%	%	%	%	%	%	%	%
Добивна промишленост – общо, в т.ч.:	18.7	9.8	22.6	22.9	20.9	12.8	30.6	106.3
Добив на въглища	35.4	14.8	28.0	15.9	28.7	17.3	-	-
Добив на метални руди	11.3	14.3	23.5	44.1	23.4	23.8	23.7	141.9
Добив на неметални материали и суровини	13.3	-6.6	20.0	-6.7	6.4	-6.7	412	-6.8

Източник: НСИ, данните за производството са календарно-изгладени

Динамиката на производството и приходите на предприятията в минерално-суровинната индустрия е зависима от промените в цените на суровините. През 2015 г. повечето суровини поевтиняха значително на годишна основа. Измерени през индексите на Световната банка, цените на енергийните ресурси през 2015 г. се понижиха с 39.1%, докато металите и минералите поевтиняха с 28.4% годишно. Тази тенденция се обърна през 2016 г. Енергийните ресурси през декември 2016 г. струват с 43% повече спрямо година по-рано, докато цените на металите и минералите се повишават с 30.4% в рамките на същия период. Въпреки повишението през 2016 г., цените както на енергийните ресурси, така и на металите и минералите са съответно с 31.6% и с 26.5% под своите равнища от 2010 г.

ФИГУРА 3: ЦЕНИ НА ОСНОВНИ СУРОВИНИ НА МЕЖДУНАРОДНИТЕ ПАЗАРИ

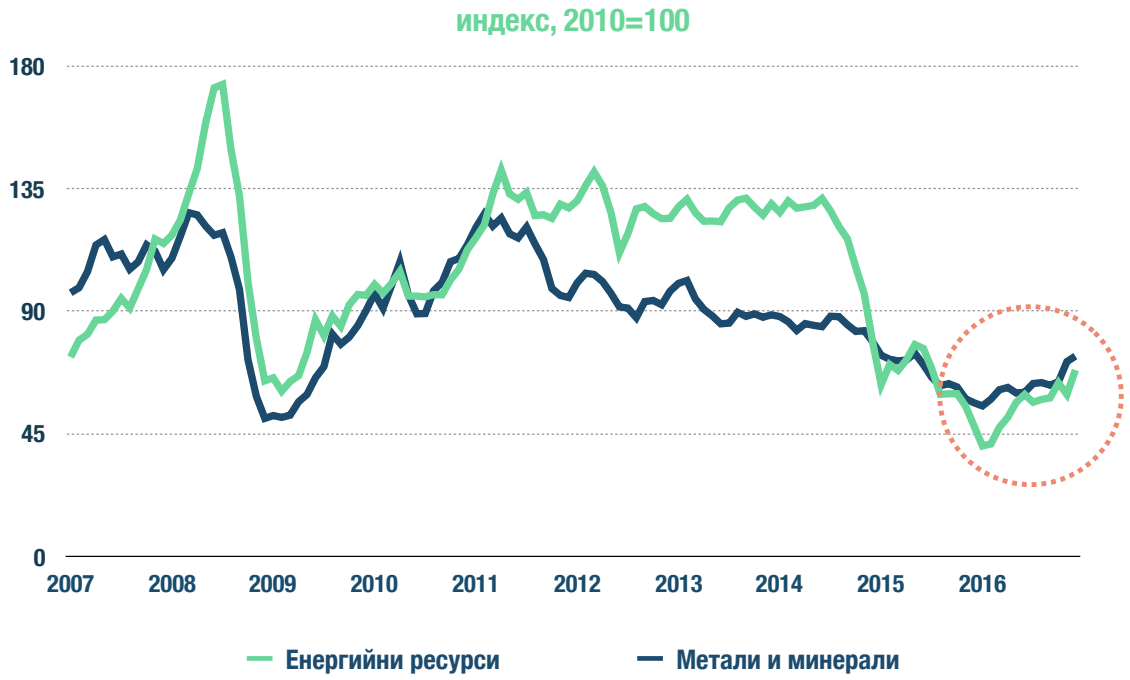

Източник: индекси на Световната банка

През 2015 г. средностатистическото предприятие в добивната промишленост е произвело продукция за 6.9 млн. лева, като е създало добавена стойност за 3.1 млн. лева и е изплатило разходи за заплати в размер на 1.1 млн. лева. Средното предпритие в сектора осигурява заетост за 67 лица.

Сред предприятията в добивната промишленост преобладават микро предприятията, които са 240 на брой, а големите предприятия (с 250 и повече заети) са 18 на брой. Допълнително с 10-19 заети лица са 43 предприятия, а с 20-49 работещи разполагат 43 фирми. Средните предприятия (с 50-249 лица) са точно 30 на брой през 2015 г. Общият оборот, генериран в сектора през 2015 г., надхвърля 2.5 млрд. лева, като големите предприятия допринасят над 2 млрд. лева от реализираните приходи. Микро предприятията създават оборот в размер на едва 57 млн. лева. Добавената стойност е концентрирана предимно в големите предприятия, които успяват да реализират икономии от мащаба. При обща добавена стойност в сектора от 1 млрд. 155 млн. лева през 2015 г. 974 млн. е създадена в големите предприятия. Заетостта в сектора е близо 25 хил. души през 2015 г., от които около 20 хил. работят в големи предприятия, а малко над 3 хил. са заетите в средни предприятия. Около 611 работят в микро предприятия с до 9 заети лица. Приблизително толкова са и заетите в предприятия с от 10 до 19 заети, а 1 238 души работят в предприятия с 20-49 заети лица.

ТАБЛИЦА 2: ОСНОВНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ПРЕДПРИЯТИЯТА В МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ СПОРЕД БРОЯ НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПРЕЗ 2015 Г.

		Групи според броя на заетите лица				
	Общо	0-9 заети	10-19	20-49	50-249	250+
Брой предприятия	374	240	43	43	30	18
Оборот (в млн. лева)	2508	57	96	114	196	2046
Добавена стойност по факторни разходи (в млн. лева)	1155	5	32	46	98	974
Заети лица	24969	611	600	1238	3051	19469

Източник: НСИ

Разпределението на заетостта, оборота и добавената стойност е неравномерно между отделните групи предприятия в зависимост от размера на предприятието. Микро предприятията са 64% от всички предприятия, но генерират едва 2% от оборта и 0.4% от добавената стойност с 2% от заетите лица през 2015 г. В предприятията с 10-19 заети работят 2% от всички заети в добивната промишленост, които допринасят за 3% от общата добавена стойност в отрасъла и 4% от приходите. Всяко десето предприятие е с 20-49 заети лица, като тази група фирми създават 5% от оборота и 4% от добавената стойност в сектора с 5% от работниците. Средни по големина са 8% от всички предприятия в минерално-суровинната индустрия, като те са отговорни за 8% от приходите и добавената стойност и 12% от заетостта. Икономическият принос на големите предприятия в добивната промишленост е най-значим в относително изражение. Големите предприятия са едва 5% от всички фирми в сектора, но те създават над 80% от оборота и добавената стойност, реализирани в минерално-суровинната индустрия през 2015 г., като осигуряват заетост за над три четвърти от всички работещи в отрасъла.

ФИГУРА 4: РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА В МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ СПОРЕД БРОЯ НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА

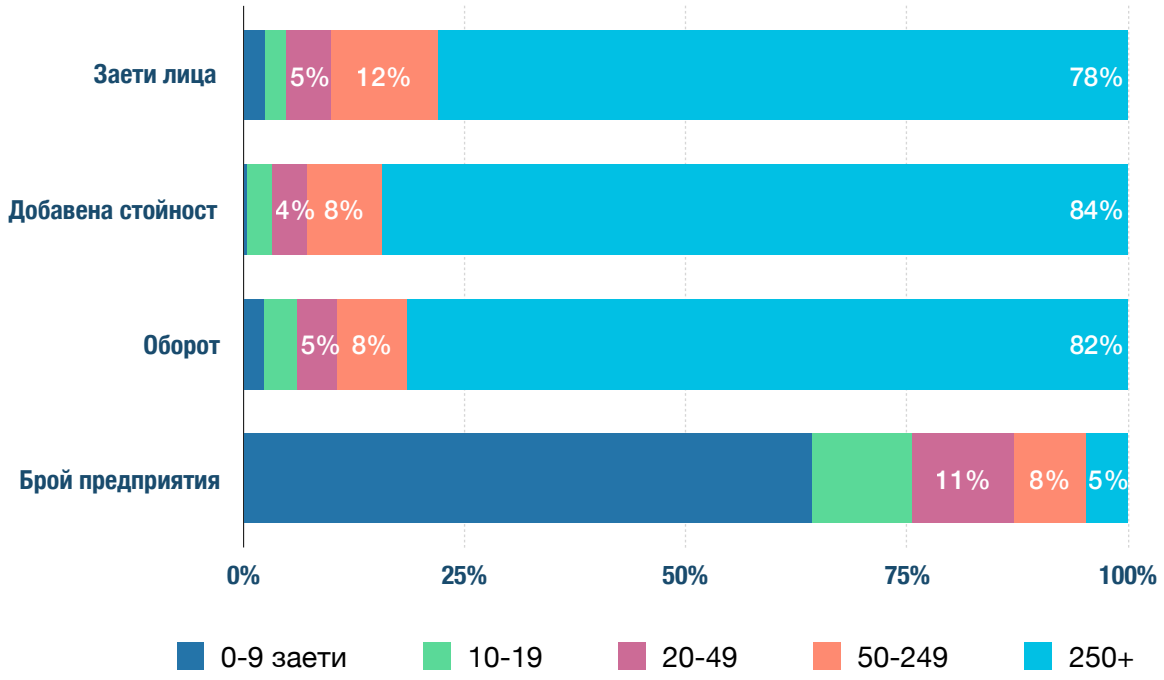

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

Предприятията в добивната промишленост се отличават с относително висока степен на специализация. През 2015 г. близо целият оборот на дружествата в сектора е генериран чрез продажби на собствена продукция. За сравнение, в преработващата промишленост около 5% от приходите са реализирани чрез продажба на продукция, закупена в същото състояние от други производители.

Високата производителност на предприятията в минерално-суровинната индустрия личи и от големия дял на добавената стойност в стойността на произведената продукция в сравнение с повечето останали отрасли на българската икономика. Брутната добавена стойност представлява 46.1% от общите приходи на добивните предприятия през 2015 г. Само три други отрасъла в икономиката реализират малко по-висока добавена стойност, измерена по този начин – водоснабдяване и канализация, информационни и комуникационни технологии и операции с имоти. Добавената стойност в добивната промишленост заема по-висок дял в общите приходи в сектора спрямо останалите отрасли, в т.ч. административни; професионални дейности и лични услуги. Добавената стойност като процент от оборота в минерално-суровинната индустрия е по-висока и в сравнение с туристическите дейности (хотели и ресторанти) и транспорта и логистиката. Измерена в относително изражение, добавената стойност в добивната индустрия е два пъти по-голяма отколкото добавената стойност на фирмите в преработващата промишленост и в производството и разпределението на енергия. Дружествата в

добивната промишленост генерират по-висока добавена стойност като дял в приходите от строителните фирми и търговците на едро и дребно.

ФИГУРА 5: ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ КАТО % ОТ ОБЩИТЕ ПРИХОДИ ПО ОТРАСЛИ

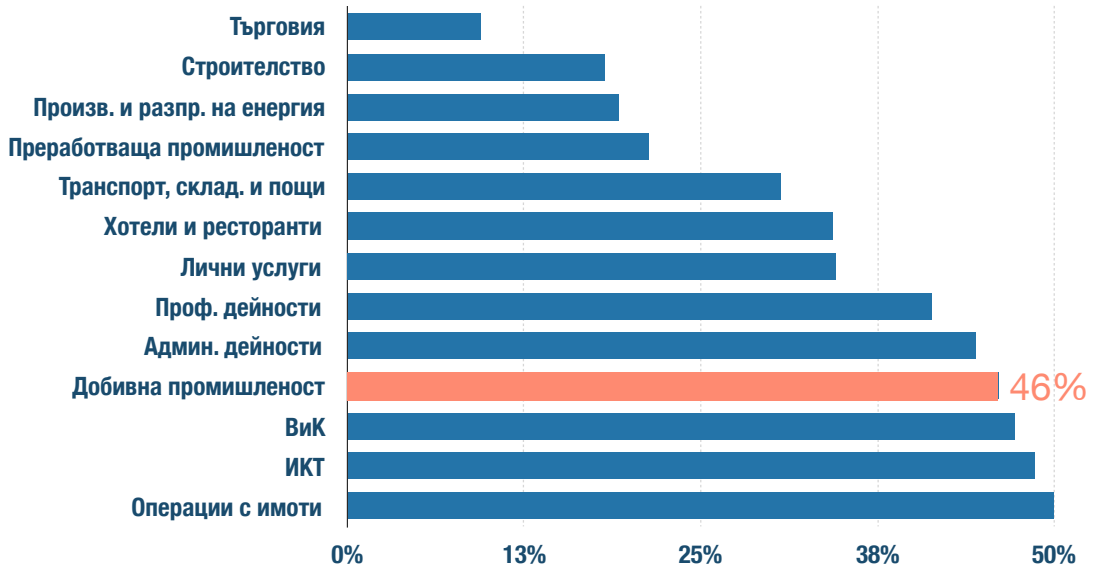

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

Производителността в минерално-суровинната индустрия изглежда още по-висока, измерена през брутната добавена стойност на едно заето лице през 2015 г. Добивната промишленост е вторият сектор в икономиката с най-висока добавена стойност на един работещ – с 46.3 хил. лева годишно през 2015 г. Производителността на труда в минерално-суровинната индустрия дори е леко по-висока от производителността на заетите в сферата на информационните технологии. Всеки зает в добивната промишленост създава два пъти повече добавена стойност в номинално изражение спрямо един зает в преработващата промишленост. Работещите в добивни предприятия са два пъти по-производителни от заетите в строителството, водоснабдяване и канализация и транспорт и логистика. Минерално-суровинната индустрия създава близо пет пъти повече добавена стойност на едно заето лице в сравнение с предимно туристическите дейности като хотелиерство и ресторантьорство.

ФИГУРА 6: ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ НА ЗАЕТО ЛИЦЕ В ХИЛ. ЛЕВА ГОДИШНО

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

По-високата производителност на заетите лица в минерално-суровинната индустрия позволява на предприятията да плащат по-високи трудовия възнаграждения на персонала. Разходите за персонала (в т.ч. трудови възнаграждения, данъци и осигуровки) на едно заето лице в минерално-суровинната индустрия през 2015 г. са 22 хил. лева годишно, като по този показател добивната промишленост е единствено след информационните технологии и производството и разпределението на енергия. Разходите за персонала в минерално-суровинната индустрия са два пъти по-високи от преработващата промишленост, транспорта и логистиката, както и строителството. Разходите за трудови възнаграждения, данъци и осигуровки в добивната промишленост са 2.5 пъти по-високи от разходите за заетите в търговията и 3.6 пъти по-високи от разходите за персонала в хотелите и ресторантите.

Разходите за трудови възнаграждения на едно заето лице в добивната промишленост достигат 16.5 хил. лева през 2015 г., като по този показател секторът отново е сред водещите в страната. Средната месечна заплата на наетите в добивната промишленост е 1 435 лева през септември 2016 г. Заплащането на наетите в добивната индустрия е с 50% по-високо от средното за страната и с 69% по-високо от възнаграждението на работещите в преработващата промишленост. Заплатите, които заетите в добивната промишленост получават, са близо два пъти размера на възнагражденията на строителните работници и 2.4 пъти заплатите на работещите в хотели и ресторанти.

ФИГУРА 7: СРЕДНА МЕСЕЧНА РАБОТНА ЗАПЛАТА В ЛЕВА, ПО СЕКТОРИ, СЕПТЕМВРИ 2016 Г.

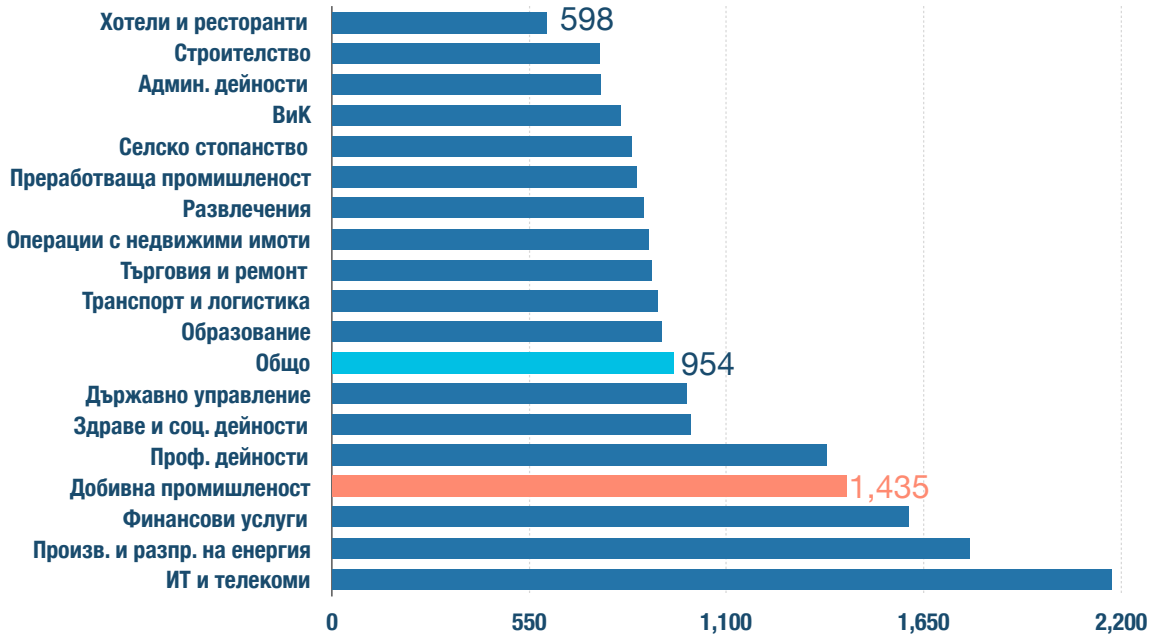

Източник: НСИ

Поддържането на високата производителност на минерално суровинната индустрия е възможно чрез реализирането на устойчиви във времето инвестиции в дълготрайни материални активи. През 2015 г. инвестициите в добивната промишленост достигат 268 млн. лева, като достигат нивата от 2012 г. Близо три четвърти от инвестициите през 2014 г. са насочени към машини и оборудване, а около една четвърт от средствата са вложени в строителство и преустройство. Вложенията в земя и инвестициите в съществуващи сгради и структури са относително малки като обем. Между 2010 и 2014 г. предприятията в добивната промишленост са инвестирали над 1 млрд. лева в машини и оборудване по данни на Евростат. Тези инвестиции са важна предпоставка за повишаване на ефективността на работата на добивните предприятия в средносрочен и дългосрочен план.

ФИГУРА 8: ИНВЕСТИЦИИ НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ, ПО ВИДОВЕ

Източник: Изчисления на авторите по данни на Евростат

Минерално-суровинната индустрия в европейски контекст

Българската минерално-суровинна индустрия е сред най-развитите в европейски мащаб, което личи както от приноса към генерираната добавена стойност в икономиката, така и от създадените работни места. Добивната промишленост в България осигурява работа за 1.3% от заетите лица в страната, като по този показател България дели второто място в ЕС с Хърватска и изостава единствено от лидера Полша. В 20 от 28 страни-членки на ЕС добивната промишленост осигурява по-малко от 0.5% от работните места в икономиката. В сравнение с другите европейски страни, българската минерално-суровинна индустрия е сред най-големите работодатели на местния пазар на труда.

ФИГУРА 9: ДЯЛ НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ В ОБЩАТА ЗАЕТОСТ В БИЗНЕС СЕКТОРА

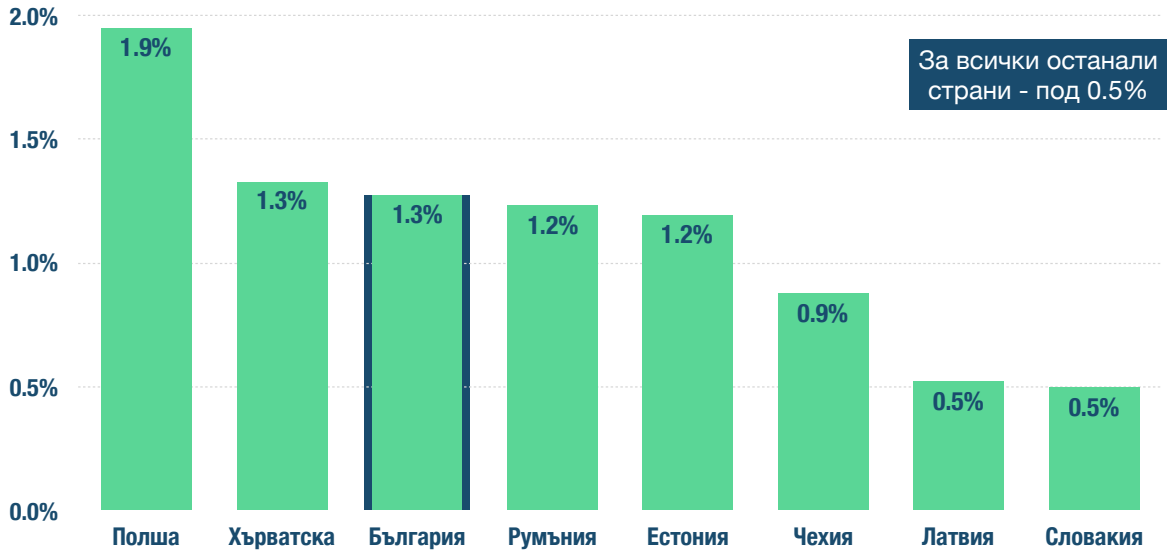

Източник: Изчисления на авторите по данни на Евростат за 2014 г.

Освен че е сред най-големите работодатели в европейски контекст, българската минерално-суровинна индустрия е и сред секторите с най-голям принос към добавената стойност, генерирана в местната икономика в рамките на година. Добивната промишленост в България е на пето място в ЕС според дела на добавена стойност. В България 3% от общата създадена от икономиката стойност е генерирана именно в добивната индустрия. В 18 европейски икономики добивната промишленост е слабо развита, като нейният принос към добавената стойност е под 1%.

ФИГУРА 10: ДЯЛ НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ В ОБЩАТА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ В БИЗНЕС СЕКТОРА

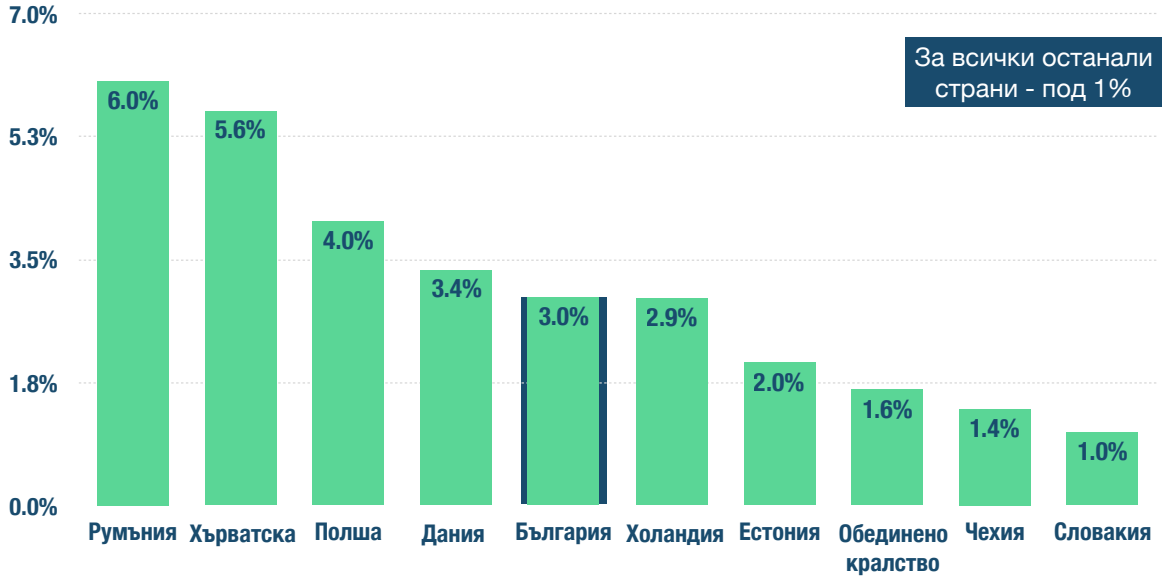

Източник: Изчисления на авторите по данни на Евростат за 2014 г.

Много европейски страни бяха силно засегнати от световната финансова криза както по линия на фискалната и финансова стабилност, така и заради волатилните цени на суровините, които се бяха понижили значително заради по-слабото търсене в глобален мащаб. През 2009 г. българската икономика беше в рецесия, а добавената стойност в добивната промишленост се беше свила спрямо предкризисните години. Оттогава обаче българската минерално-суровинна индустрия се възстановява, като през 2014 г. добавената стойност в сектора е 27% повече в номинално изражение спрямо кризисната 2009 г. България е на шесто място в ЕС по ръст на добавената стойност в добивната промишленост след 2009 г. Само десет страни в ЕС отчитат увеличение на добавената стойност в добивната промишленост от 2009 г. насам, а всички останали 18 страни от Съюза регистрират спад.

ФИГУРА 11: УВЕЛИЧЕНИЕ НА ДОБАВЕНАТА СТОЙНОСТ В МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ - 2014 Г. СПРЯМО 2009 Г.

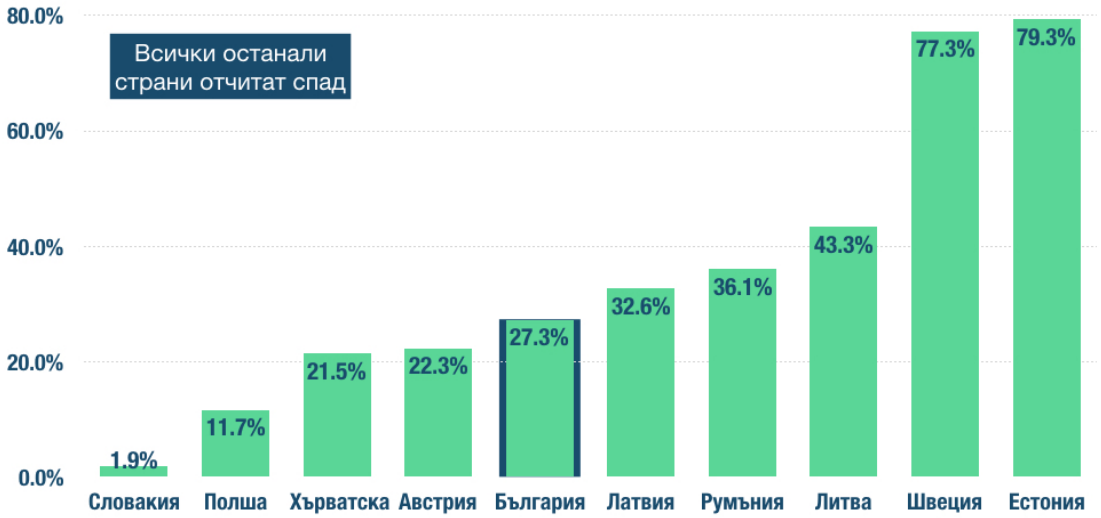

Източник: Изчисления на авторите по данни на Евростат

Идентификация на клъстери от свързани производства

Минерално-суровинната индустрия е тясно свързана с много други сектори в българската икономика, които или осигуряват необходимите стоки и услуги, използвани в производствения процес, или закупуват продуктите на добивната промишленост. В този контекст, клъстерите от свързани производства могат да бъдат групирани в две големи категории – доставчици на стоки и услуги и купувачи на продукцията на добивните предприятия. Клъстерите от свързани индустрии са определени на базата на данните от Таблиците „Ресурс-Използване“ на НСИ, които позволяват връзките между отделните отрасли да бъдат идентифицирани не само качествено, но и количествено. Таблиците „Ресурс-Използване“ включват т.н. „Производствена матрица“ и „Матрица на използването“, които предоставят данни за количествените връзки между 65 икономически отрасъла в българската икономика. На тази основа може детайлно да бъде определено всеки сектор продуктите на кой друг сектор използва в своето междинно производство, като по този начин бъдат идентифицирани връзките във веригата на добавената стойност по линия на доставчиците. Допълнително, на базата на таблиците „Ресурс-Използване“ може да бъде установено кои са основните потребители на продукцията на всеки един отрасъл, като по този начин се очертават връзките по линия на купувачите и клиентите. Таблиците „Ресурс-Използване“ предоставят и друга важна информация за ключови икономически индикатори като компенсация на наетите лица, потребление на основен капитал, брутен и нетен оперираш излишък и брутна добавена стойност по базисни цени. Освен данни за междинното потребление тези таблици предоставят данни за крайното потребление, брутокапиталообразуване и износ.

Производствената матрица осигурява данни за внос по сектори, за пазарна продукция и продукция за собствено крайно потребление.

Сред основните доставчици на стоки и услуги за добивната промишленост попадат секторите „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ и „Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти“, които заедно формират близо половината разходи на добивните предприятия за междинно потребление. Предприятията в добивната индустрия ползват услугите на строителни фирми, компании, предоставящи сухопътен транспорт, складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта. Сред услугите, които добивната промишленост често ползва са финансовите услуги и операциите с недвижими имоти, както и архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи. Ключови доставчици за добивната промишленост са производителите на метални изделия, без машини и оборудване, основни метали, изделия от каучук и пластмаси и химични продукти. Добивната промишленост работи тясно с производителите на изделия от други неметални минерални суровини и електрически съоръжения, които също попадат сред основните доставчици.

ФИГУРА 12: ОСНОВНИ ДОСТАВЧИЦИ НА СТОКИ И УСЛУГИ, ИЗПОЛЗВАНИ ОТ МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

Най-голям дял в междинното потребление на минерално-суровинната индустрия има производството и разпределението на енергия и газообразни горива и производството на кокс и рафинирани нефтопродукти. Около 7% от разходите за доставчици са предназначени за строителни фирми, а по 6% - за сухопътен транспорт и финансови услуги. Складирането на товари и спомагателните дейности в транспорта отнемат около 5% от междинните разходи, а 3% от междинното потребление се дължи на закупуването на метални изделия, без машини и оборудване. Закупуването на основни метали добавя нови 3% от междинното потребление на добивните предприятия. Изделията от каучук и пластмаси също формират 3% от междинното потребление, а 2% е делът на разходите за химични продукти, услуги, свързани с недвижими имоти и облекло. По 1% от междинното потребление на добивната промишленост се дължи на покупките други неметални минерални суровини и електрически съоръжения, както и плащанията за архитектурни и инженерни услуги и технически изпитвания и анализи.

ФИГУРА 13: ДЯЛ НА ВОДЕЩИТЕ ДОСТАВЧИЦИ НА СТОКИ И УСЛУГИ В ПОТРЕБЛЕНИЕТО НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ

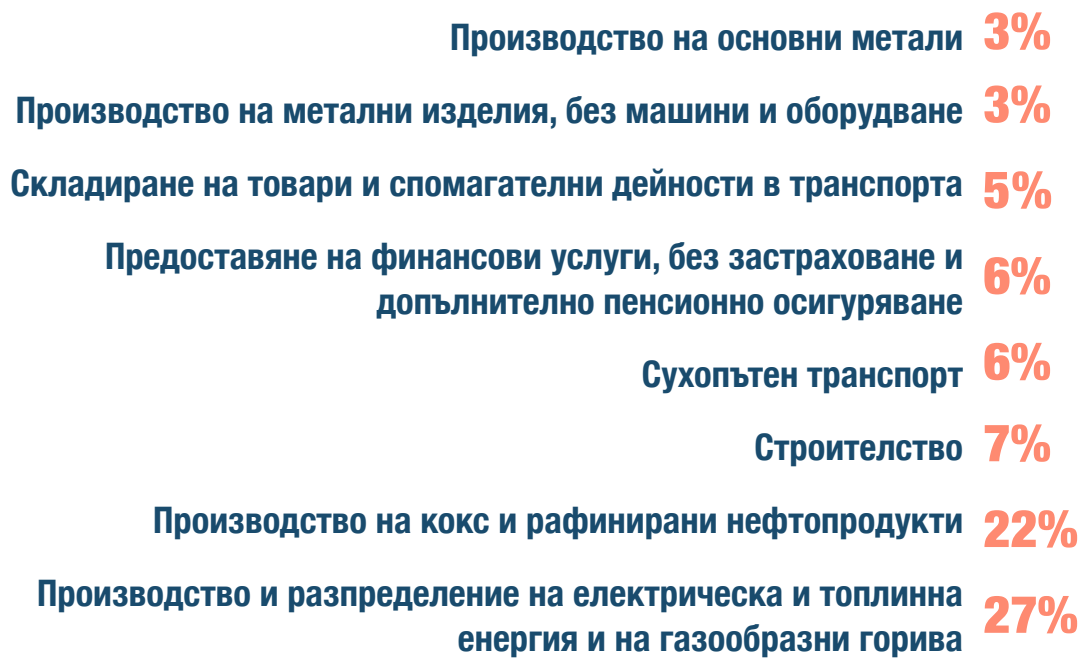

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

Основните бизнес потребители на продуктите на добивната промишленост включват производството на кокс и рафинирани нефтопродукти, производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива и производството на основни метали. Продукцията на минерално-суровинната индустрия се използва в производството на химични продукти, на метални изделия (без машини и оборудване) и на изделия от други неметални минерални суровини. Продуктите на добивната промишленост намират приложение и в производството на електрически

съоръжения и на изделия от каучук и пластмаси, както и в производството на лекарствени вещества и продукти.

ФИГУРА 14: ОСНОВНИ БИЗНЕС ПОТРЕБИТЕЛИ НА ПРОДУКТИТЕ НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

Над 40% от продукцията на добивната индустрия се използва в производството на кокс и рафинирани нефтопродукти, а близо една четвърт се употребява в производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива. Близо една шеста от продуктите на минерално-суровинната индустрия се оползотворяват в производството на основни метали. Около 5% от продукцията на добивната промишленост намира приложение в производството на химични продукти. Производството на метални изделия, без машини и оборудване и на изделия от други неметални минерални суровини абсорбира общо около 6% от продукцията на суровинната индустрия. Други важни бизнес потребители за добивната промишленост са производството на електрически съоръжения, на изделия от каучук и пластмаси и на лекарствени вещества и продукти, които заедно използват 6% от продуктите на минерално-суровинната индустрия.

ФИГУРА 15: ДЯЛ НА ВОДЕЩИТЕ БИЗНЕС ПОТРЕБИТЕЛИ НА ПРОДУКТИ ОТ МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ

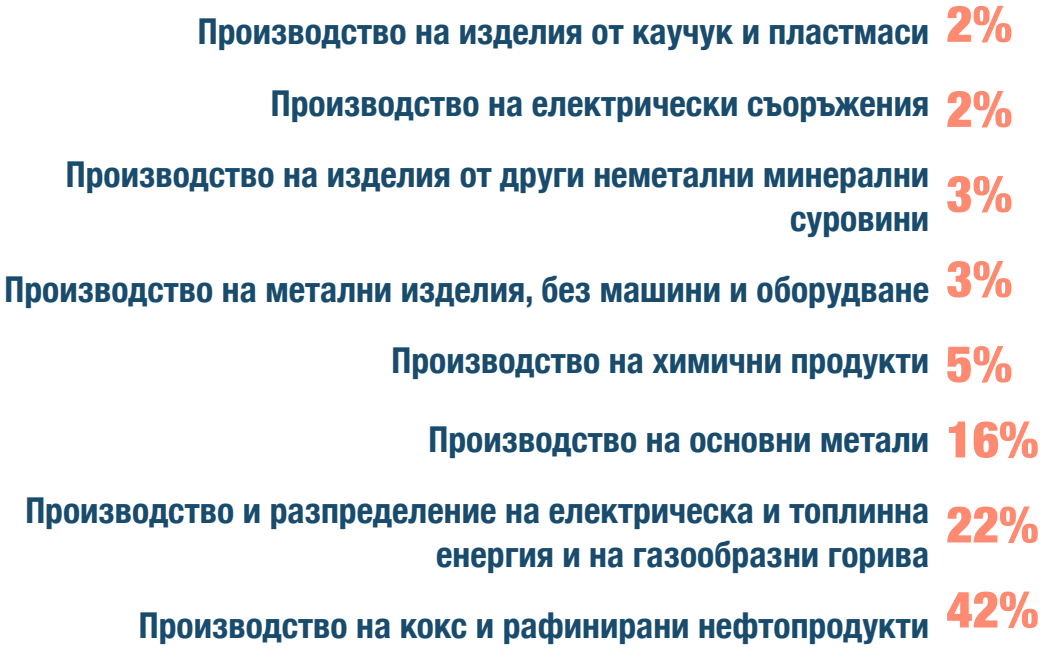

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

Оценка на икономическото значение на свързаните производства чрез стандартни икономически измерители

Минерално-суровинната индустрия работи в тясно сътрудничество с фирми в различни клъстери, като те могат да бъдат групирани в две големи категории – доставчици и потребители.

1. Доставчици на стоки и услуги за минерално-суровинната индустрия

Секторите, които доставят стоки и услуги, използвани от минерално-суровинната индустрия, зависят в значителна степен от добивната промишленост, която им осигурява поръчки и закупува тяхната продукция. От своя страна, добивната индустрия разчита на тези сектори за доставката на ключово важни суровини и услуги, които биват използвани в производствения процес.

Най-важните 15 сектора, осигуряващи стоки и услуги за добивната промишленост, доставят 90% от всички закупени от добивните предприятия стоки и услуги в рамките на една година. Секторите-доставчици на стоки и услуги за добивната индустрия, включват 83.5 хил. предприятия, които реализират оборот в размер на 88.6 млрд. лева, в т.ч. добавена стойност в размер на 19.6 млрд. лева. Секторите-доставчици на стоки и услуги за минерално-суровинната индустрия осигуряват заетост за близо 800 хил. лица, на

които са изплатени заплати в размер на 6.6 млрд. лева през 2015 г. Производителността на работниците в тези сектори е обезпечена чрез инвестиции в дълготрайни активи в обем от 7.5 млрд. лева годишно. Разглежданите отрасли генерират 18.7 млрд. лева от приходите си на външни пазари.

Отраслите, предоставящи ключови стоки и услуги за добивната индустрия, заемат важно място в българската икономика, като формират 26% от всички предприятия, 40% от реализирания в икономиката оборот и една четвърт от добавената стойност чрез 40% от инвестициите в страната и 26% от заетите лица, които са получили 28% от изплатените заплати в България. Секторите, които предоставят ключови стоки и услуги за българската добивна промишленост, допринасят за 32% от общия износ на стоки и услуги на българските предприятия.

ФИГУРА 16: МЯСТО НА СЕКТОРИТЕ-ДОСТАВЧИЦИ НА СТОКИ И УСЛУГИ ЗА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ, Евростат, ITC Trade Map

Въпреки че отраслите, които доставят стоки и услуги за минерално-суровинната индустрия имат различни характеристики, всеки един от тях има значителен принос за развитието на българската икономика.

В производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива през 2015 г. са специализирани 1 745 предприятия, които реализират оборот в размер на 16.3 млрд. лева, допринасяйки 2.5 млрд. лева добавена стойност. Фирмите в производството и разпределението на енергия са изплатили заплати на 31.8 хил. души в размер на 694 млн. лева и са реализирали инвестиции на стойност 682 млн. лева през 2015 г. Въпреки че енергийните дружества са относително

малко на брой (0.5% от всички предприятия в страната), те генерират 7.3% от приходите в страната, добавят 3.3% от стойността и са отговорни за 3.3% от инвестициите, като са изплатили 2.9% от заплатите, макар че осигуряват заетост за 1% от всички работещи в България. Износът на предприятията в сектора достига 1.1 млрд. лева през 2015 г. или 1.8% от общия експорт на стоки и услуги от България.

В производство на кокс и рафинирани нефтопродукти са ангажирани предприятия, които генерират 7.1 млрд. лева приходи и са изплатили заплати в размер на 69 млн. лева на 2.1 хил. заети. Въпреки че този сектор е относително малък от гледна точка на броя предприятия и заети лица, в него са отчетени 3.2% от общия оборот в българската икономика през 2015 г.

В строителството, което също е сред значимите партньори на добивната индустрия, работят над 20 хил. фирми, които са отчели приходи в размер на 19.4 млрд. лева, от които 4.5 млрд. лева са добавена стойност. Строителството осигурява заетост за 252.4 хил. души, които са получили доход в размер на 1.4 млрд. лева през 2015 г. Инвестициите в строителство достигат близо 1 млрд. лева годишно през 2015 г. Строителството е отговорно за около 6% от добавената стойност и изплатените заплати в страната, като дава работа за 8% от заетите и е причина за над 5% от всички инвестиции в България. Строителните фирми са основно ориентирани към вътрешния пазар, като реализират едва 53 млн. лева от приходите си на външни пазари.

Сред важните доставчици на услуги за минерално-суровинната индустрия, попада и сухопътният транспорт, в който работят над 17 хил. фирми, регистрирайки приходи в размер на 8.2 млрд. лева, от които над 2 млрд. лева са добавена стойност. Близо 106 хил. са заетите в сухопътния транспорт, като те са заработили заплати в размер на 670 млн. лева през 2015 г. Инвестициите, направени от сухопътно транспортни фирми, доближават 1.3 млрд. лева през 2015 г. Всяко двадесето предприятие в страната се занимава със сухопътен транспорт, като фирмите в сектора допринасят около 3% от добавената стойност, заплатите и заетостта и 3.7% от приходите в икономиката. Фирмите в сухопътния транспорт са отговорни за 6.8% от всички инвестиции в страната през 2015 г. Около 1.9 млрд. лева от приходите на компаниите в сектора се генерират на външни пазари, като експортът представлява 3.2% от общия износ на стоки и услуги на българската икономика.

Добивната индустрия ползва услугите на финансови компании, основно банки, които са генерирали 4.3 млрд. лева приходи пре 2015 г. и 2.8 млрд. лева добавена стойност. В тези финансови институции работят 32.1 хил. души, получаващи заплати за 607 млн. лева. Въпреки че финансовите услуги са относително малък сектор, измерен през броя дружества и заети лица, те допринасят за значителна част от оборота (1.9%) и добавената стойност (3.7%) в икономиката през 2015 г. Средното заплащане във финансовия сектор е относително високо, като финансовите институции са осигурили работа за 1.1% от всички заети, но са изплатили 2.6% от общата сума на заплатите.

Със складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта се занимават 2 129 компании, генериращи оборот за 3.3 млрд. лева, от които 1.1 млрд. лева са добавена стойност. Заетите в складирането са 32.9 хил. души, получили заплати в размер на 491 млн. лева през 2015 г. Секторът се отличава с относително висока инвестиционна

активност, като разходите за придобиване на дълготрайни активи надвишават 1 млрд. лева годишно през 2015 г. Складовите дейности допринасят за 1.5% от всички приходи и добавена стойност в икономиката, изплащат над 2% от заплатите и дават заетост за 1% от всички работещи, като са причината за над една двадесета от всички капиталовложения в икономиката през 2015 г. Складирането на товари и спомагателните дейности в транспорта генерират износ в размер на 759 млн. лева през 2015 г., еквивалентно на 1.3% от общия износ на стоки и услуги на България през 2015 г.

Близо 3.6 хил. на брой са фирмите, занимаващи се с производство на метални изделия, без машини и оборудване, отчитащи приходи в размер на 3.6 млрд. лева, от които 1 млрд. лева е добавената стойност. Тези компании са изплатили заплати в размер над 500 млн. лева на 56.8 хил. заети и са направили инвестиции на стойност 270 млн. лева през 2015 г. В разглеждания отрасъл са изплатени около 2% от заплатите в страната и намират заетост 1.9% от всички работещи в България. Секторът осигурява над 1% от оборота, добавената стойност и инвестициите в българската икономика. Близо 2.3 млрд. лева от оборота на дружествата в отрасъла е генериран на чужди пазари, като износът на тези предприятия формира 3.9% от общия експорт на стоки и услуги.

Производството на основни метали се извършва от 192 предприятия, които създават оборот в обем от близо 7.6 млрд. лева и добавена стойност от 595 млн. лева. Фирмите в сектора са изплатили заплати на 11.9 хил. души на стойност 175 млн. лева и са направили инвестиции в размер на близо 200 млн. лева. Въпреки че този сектор е относително малък като заетост и брой действащи предприятия, той е значим от гледна точка на оборота (3.4% от общия оборот в икономиката) и инвестициите (1.1% от всички капиталовложения през 2015 г.). Фирмите, произвеждащи основни метали, са изнесли продукция на стойност над 800 млн. лева през 2015 г., която представлява 1.4% от експорта на стоки и услуги от страната.

Фирмите, произвеждащи изделия от каучук и пластмаси, са близо 1.8 хил. през 2015 г., като те отчитат оборот на стойност 2.8 млрд. лева, от които над 500 млн. лева са добавена стойност. Фирмите в отрасъла са изплатили 237 млн. лева заплати на 28.7 хил. лица и са направили инвестиции в размер на 183 млн. лева. Компаниите в сектора са отговорни за 1% от общите приходи в страната, като са изплатили 1% от заплатите на 0.9% от заетите. През 2015 г. са изнесени изделия от каучук и пластмаса за близо 1.6 млрд. лева, които допринасят за 2.7% от износа на стоки и услуги от страната.

Производството на химични продукти се извършва от 589 компании, генериращи 3.2 млрд. лева оборот с инвестиции, надхвърлящи 180 млн. лева през 2015 г. Около 14 хил. са работещите в отрасъла, като те са получили заплати на стойност 179 млн. лева. Секторът осигурява работа за 0.5% от заетите, но допринася за 1% от инвестициите и 1.4% от общия реализиран оборот. Експортираните химични продукти възлизат на 742 млн. лева през 2015 г., формирайки 1.3% от общия износ на стоки и услуги от България.

С операции с недвижими имоти са ангажирани 20.2 хил. фирми, които отчитат оборот в размер на 2.4 млрд. лева, от които 935 млн. лева са добавена стойност. Инвестициите в сектора са на стойност 1.4 млрд. лева годишно, а изплатените заплати са в размер на 266 млн. лева, получени от 34.4 хил. заети. Операциите с недвижими имоти се извършват

от относително голям брой фирми (6.3% от всички компании в страната), които са отговорни за 7.3% от всички капиталовложения в България през 2015 г.

Производството на текстил и облекло; обработка на кожи и производството на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм се извършва от 5.5 хил. дружества, които са отговорни за оборот в размер на 3.8 млрд. лева, в т.ч. 1.3 млрд. лева добавена стойност. Заетите в текстилната индустрия са 131.7 хил., като те са получили възнаграждения в размер на 744 млн. лева през 2015 г. Текстилните фирми са направили инвестиции в обем от 194 млн. лева през 2015 г. или 1% от всички капиталовложения в страната. Текстилната индустрия е трудоинтензивна, като фирмите в отрасъла допринасят за 1.8% от добавената стойност, но в тях работят 4.3% от заетите лица. Текстилната индустрия е сред отраслите с най-интензивна външна търговия, с големи обеми внос и износ. Изнесените текстил, облекло, кожи и обувки през 2015 г. надвишават 4 млрд. лева, допринасяйки за 6.9% от общия български износ на стоки и услуги.

Производството на изделия от други неметални минерални суровини се извършва от 1 331 фирми, които отчитат оборот в обем от 2.8 млрд. лева, от които една четвърт или 700 млн. лева са добавена стойност. Фирмите в отрасъла са изплатили 234 млн. лева заплати на 21.7 хил. души. Инвестициите в разглеждания сектор достигат 839 млн. лева. Отрасълът е относително малък от гледна точка на броя предприятия и броя заети лица, но се отличава с висока инвестиционна активност. Инвестициите в дълготрайни активи в сектора формират 4.5% от всички капиталови вложения в икономиката през 2015 г. Производството на изделия от други неметални минерални суровини обслужва основно вътрешния пазар, като делът в общия експорт на стоки и услуги от страната е сравнително малък.

С производство на електрически съоръжения се занимават 488 фирми в страната, които създават оборот в обем от 2.8 млрд. лева, в т.ч. 540 млн. лева са добавена стойност. Фирмите в сектора са работодатели на 21.7 хил. лица, на които са изплатени заплати на стойност 276 млн. лева. В сектора са инвестирани 258 млн. лева или 1.4% от всички инвестиции в страната. Фирмите в отрасъла са допринесли 1.3% от оборота и са изплатили 1.2% от заплатите на работещите българи. Износът на електрически съоръжения достига 1.1 млрд. лева през 2015 г., добавяйки 1.9% от общия експорт на стоки и услуги от българската икономика.

Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи извършват над 8.7 хил. компании в страната, които имат оборот в обем от 833 млн. лева, в т.ч. добавена стойност от 264 млн. лева. Над 21 хил. са работещите в сектора, получили заплати в размер на 114 млн. лева през 2015 г. Отрасълът е трудоинтензивен, отличавайки се с относително малък дял в приходите и добавената стойност, но с по-висок дял на заетите лица. Малко над 120 млн. лева от приходите на фирмите в сектора са реализирани на външния пазар.

ТАБЛИЦА 3: ОСНОВНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА СЕКТОРИТЕ-ДОСТАВЧИЦИ НА СТОКИ И УСЛУГИ, ИЗПОЛЗВАНИ ОТ МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ

	Предприятия	Оборот	Добавена стойност	Изплатени заплати	Заети	Инвестиции	Износ
Сектори	**Брой**	**млн. лева**	**млн. лева**	**млн. лева**	**хил. души**	**млн. лева**	**млн. лева**
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	1745	16346	2541	694	32	682	1061
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	11	7126	-	69	2	-	3723
Строителство	20251	19389	4520	1378	252	957	53
Сухопътен транспорт	17041	8174	2070	670	106	1272	1902
Финансови услуги, без застраховане и допълнително пенсионно осигуряване	28	4318	2839	607	32	-	154
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	2129	3261	1113	491	33	1008	759
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	3590	3648	1020	506	57	270	2269
Производство на основни метали	192	7551	595	175	12	198	805
Производство на изделия от каучук и пластмаси	1762	2776	532	237	29	183	1566
Производство на химични продукти	589	3205	596	179	14	182	742
Операции с недвижими имоти	20204	2383	935	266	34	1358	346
Производство на текстил и облекло; обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм	5455	3773	1344	744	132	194	4029
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	1242	2976	703	221	22	839	47
Производство на електрически съоръжения	488	2795	540	276	22	258	1091

Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	8725	833	264	114	21	70	121
Общо за горепосочените сектори	**83452**	**88554**	**19612**	**6627**	**799**	**7473**	**18668**

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ, Евростат, ITC Trade Map

През 2015 г. средностатистическото предприятие в сектори, осигуряващи стоки и услуги за минерално-суровинната индустрия, има оборот в размер на 1.1 млн. лева, които реализира чрез средно 10 заети лица. Добавената стойност е около 22% от отчетените приходи, а средната месечна заплата е 691 лева. Производителността на труда и компенсирането на амортизацията се осъществява чрез инвестиции в размер на 9.4 хил. лева средно на заето лице. Износът допринася за малко над една пета от общите приходи на предприятията в сектори, доставящи стоки и услуги за минерално-суровинната индустрия.

Минерално-суровинната промишленост е тясно свързана със сектори, в които преобладават както малки, така и големи предприятия. Предприятията в секторите, доставящи стоки и услуги за добивната индустрия, са средно най-големи, измерено през оборота, в производството на кокс и рафинирани нефтопродукти и във финансовия сектор – два отрасъла с относително малък брой на пазарните участници. Относително най-малки са фирмите в сектори, предоставящи услуги, сред които архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи и операции с недвижими имоти.

Измерено през работните места, най-голям е отрасълът на финансовите услуги, в който една компания разполага средно с 1 145 лица през 2015 г. Най-малки са компаниите в сферата на услугите, в т.ч. сухопътен транспорт и складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта. Средното предприятие, произвеждащо основни метали, разполага с 62 заети, а типичната фирма, произвеждаща изделия от други неметални минерални суровини, дава заетост на 16 лица.

Средното предприятие в секторите, които доставят стоки и услуги на минерално-суровинната индустрия, създава стойност в размер на малко над една пета от генерирания оборот. Относително най-висока е добавената стойност във финансовите услуги, а сравнително най-ниска е добавената стойност в производството на основни метали.

Работещите в предприятия в секторите, доставящи стоки и услуги на добивната индустрия, получават средно 691 лева месечно през 2015 г. Най-високо заплащане получават работниците в производството на кокс и рафинирани нефтопродукти и производството и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива. В 7 от 15-те разглеждани сектора, които са водещи доставчици за добивната индустрия, средната месечна заплата надхвърля хиляда лева.

Поддържането на висока производителност в партньорите на минерално-суровинната индустрия е невъзможно без нови инвестиции в дълготрайни материални активи, които достигат средно 9.4 хил. лева на лице през 2015 г. Най-висока е инвестиционната активност в операции с недвижими имоти, в производството на изделия от други неметални минерални суровини и в складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта, в които инвестициите надхвърлят 30 хил. лева на заето лице. Най-ниска изглежда инвестиционната активност в текстилната индустрия.

Секторите, които предоставят необходимите продукти и услуги за минерално-суровинната индустрия, работят както за българския, така и за външния пазар, реализирайки 21% от приходите си чрез износ. Сред секторите с най-интензивна външна търговия попадат текстилната индустрия, производството на метални изделия и изделия от каучук и пластмаси, както и производството на рафинирани нефтопродукти. Сред секторите, които са в по-голяма степен ориентирани към вътрешния пазар, попадат производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива, финансовите услуги и производството на изделия от други неметални минерални суровини – отрасли, които генерират по-малко от 6% от своите приходи на външни пазари.

ТАБЛИЦА 4: ПРОИЗВОДНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА СЕКТОРИТЕ-ДОСТАВЧИЦИ НА СТОКИ И УСЛУГИ, ИЗПОЛЗВАНИ ОТ МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ

	Оборот на предприятие	Заети на предприятие	Добавена стойност / Оборот	Средна месечна заплата	Инвестиции на заето лице	Износ / Оборот
Сектор	**хил. лева**	**брой**	**%**	**в лева**	**хил. лева**	**%**
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	9367	18	16%	1821	21.5	6%
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	647837	189	-	2753	-	52%
Строителство	957	12	23%	455	3.8	0%
Сухопътен транспорт	480	6	25%	528	12.0	23%
Финансови услуги, без застраховане и допълнително пенсионно осигуряване	154217	1145	66%	1578	-	4%
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	1532	15	34%	1245	30.7	23%
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	1016	16	28%	742	4.8	62%
Производство на основни метали	39330	62	8%	1223	16.6	11%
Производство на изделия от каучук и пластмаси	1575	16	19%	689	6.4	56%
Производство на химични продукти	5442	24	19%	1070	13.0	23%
Операции с недвижими имоти	118	2	39%	644	39.5	15%
Производство на текстил и облекло; обработка на кожи; произв. на обувки и др. изделия от обработени кожи без косъм	692	24	36%	471	1.5	107%
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	2397	18	24%	842	38.3	2%
Производство на електрически съоръжения	5727	44	19%	1061	11.9	39%
Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	95	2	32%	448	3.3	15%
Общо за горепосочените сектори	**1061**	**10**	**22%**	**691**	**9.4**	**21%**

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ, Евростат, ITC Trade Map

2. Бизнес потребители на продуктите на минерално-суровинната индустрия

Секторите, ползващи продуктите на минерално-суровинната индустрия, зависят в значителна степен от добивните предприятия, която се явява ключов доставчик на суровини, вложени в производствения процес. Без добивната промишленост, много от тези свързани сектори не биха съществували изобщо или биха били значително по-малки като размер, защото не биха успели да си набавят необходимите ресурси на изгодни цени, което би ги направило неконкурентоспособни както на местния пазар, така и в глобален мащаб.

Най-значимите 10 икономически дейности, които се възползват от продуктите на добивната промишленост, купуват 97% от добива на минерално-суровинната индустрия. Секторите, купуващи продукцията на добивната индустрия, обхващат 26.7 хил. предприятия, които реализират оборот в размер на 55.6 млрд. лева, в т.ч. добавена стойност в размер на 8.2 млрд. лева. Секторите-доставчици на стоки и услуги за минерално-суровинната индустрия осигуряват заетост за 302.9 хил. лица, на които са изплатени заплати в размер на 3.1 млрд. лева. Инвестиции в обем от 4 млрд. лева годишно гарантират производителността на работниците в тези сектори. Предприятията, които купуват продукцията на добивната промишленост, изглеждат конкурентоспособни в глобален мащаб, като през 2015 г. са реализирали износ за близо 15.1 млрд. лева.

Отраслите, купуващи продукцията на добивната индустрия, заемат централно място в българската икономика, като формират 8% от всички предприятия, една четвърт от реализирания в икономиката оборот и една десета от добавената стойност чрез 22% от инвестициите в страната и 10% от заетите лица, които са получили 13% от изплатените заплати в страната през 2015 г. Секторите, които зависят от минерално-суровинната индустрия за доставка на суровини, са до голяма степен експортно-ориентирани, формирайки 26% от общия износ на стоки и услуги през 2015 г.

ФИГУРА 17: МЯСТО НА СЕКТОРИТЕ-ПОТРЕБИТЕЛИ НА ПРОДУКТИТЕ НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ, Евростат, ITC Trade Map

Секторите, които са основните потребители на продуктите на добивната индустрия, до голяма степен се припокриват с отраслите, които са водещи доставчици на стоки и услуги за добивната промишленост, но подредбата по значимост е различна. Единственият отрасъл, който попада сред водещите потребители, но не и сред основните доставчици, е производството на лекарствени вещества и продукти. Фирмите, произвеждащи лекарства, са 50 на брой през 2015 г., като техните приходи надхвърлят 1 млрд. лева годишно, от които близо една трета (290 млн. лева) са добавена стойност. Производителите на фармацевтични продукти са работодатели на около 8 хил. души, които са получили трудови възнаграждения в размер на 114 млн. лева през 2015 г. Постигането на производителността на труда във фармацевтичната индустрия се осигурява чрез инвестиции в дълготрайни активи в размер на 129 млн. лева годишно. Фармацевтичната индустрия се отличава с интензивна външна търговия по линия както на износа, така и на вноса.

ТАБЛИЦА 5: ОСНОВНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА СЕКТОРИТЕ-ПОТРЕБИТЕЛИ НА ПРОДУКТИТЕ НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ

	Предприятия	Оборот	Добавена стойност	Изплатени заплати	Заети	Инвестиции	Износ
Сектор	**Брой**	**млн. лева**	**млн. лева**	**млн. лева**	**хил. души**	**млн. лева**	**млн. лева**
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	11	7126	-	69	2.1	-	3723
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	1745	16346	2541	694	31.8	682	1061
Производство на основни метали	192	7551	595	175	11.9	198	805
Производство на химични продукти	589	3205	253	179	14.0	182	742
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	3590	3648	1020	506	56.8	270	2269
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	1242	2976	703	221	21.9	839	47
Производство на електрически съоръжения	488	2795	540	276	21.7	258	1091
Производство на изделия от каучук и пластмаси	1762	2776	219	237	28.7	183	1566
Производство на лекарствени вещества и продукти	50	1030	290	114	8.4	129	1905
Сухопътен транспорт	17041	8174	2070	670	105.7	1272	1902
Общо за горепосочените сектори	**26710**	**55628**	**8230**	**3141**	**302.9**	**4014**	**15110**

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ, Евростат, ITC Trade Map

Средното предприятие в секторите-потребители на продуктите на добивната индустрия, отчита оборот от близо 2.1 млн. лева годишно през 2015 г. Постигането на тези приходи от продажби е осигурено чрез работата на 11 лица, които за своя труд получават средна месечна заплата от 864 лева. Добавената стойност формира около 15% от приходите на предприятията, купуващи продукцията на минерално-суровинната индустрия, а инвестициите възлизат на 13.3 хил. лева на лице. Външните пазари са отговорни за 27% от генерирани приходи на компаниите в тези сектори.

Производството на лекарства е сред секторите, купуващи продукцията на добивната индустрия, с относително големи предприятия, отчитащи оборот от средно 20.6 млн. лева годишно. По този показател производството на фармацевтични продукти изостава единствено от производството на кокс и рафинирани нефтопродукти и производството на основни метали измежду отраслите, ползващи продуктите на добивната индустрия. Средният производител на лекарствени продукти осигурява работа за 169 лица, които общо получават заплати над 1.1 млн. лева годишно. Инвестициите, измерени спрямо заетостта, във фармацевтичната индустрия са малко над средните за разглежданите сектори, достигайки 15.3 хил. лева на заето лице. Производителите на лекарства успяват да постигнат относително висока производителност, изчислена през дела на добавената стойност в отчетения оборот (28% през 2015 г.)

ТАБЛИЦА 6: ПРОИЗВОДНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА СЕКТОРИТЕ-ПОТРЕБИТЕЛИ НА ПРОДУКТИТЕ НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ

	Оборот на предприятие	Заети на предприятие	Добавена стойност / Оборот	Средна месечна заплата	Инвестиции на заето лице	Износ като % от оборота
	хил. лева	брой	%	в лева	хил. лева	%
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	647837	189	-	2753	-	52%
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	9367	18	16%	1821	21.5	6%
Производство на основни метали	39330	62	8%	1223	16.6	11%
Производство на химични продукти	5442	24	8%	1070	13.0	23%
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	1016	16	28%	742	4.8	62%
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	2397	18	24%	842	38.3	2%
Производство на електрически съоръжения	5727	44	19%	1061	11.9	39%
Производство на изделия от каучук и пластмаси	1575	16	8%	689	6.4	56%
Производство на лекарствени вещества и продукти	20605	169	28%	1129	15.3	185%
Сухопътен транспорт	480	6	25%	528	12.0	23%
Общо за горепосочените сектори	**2083**	**11**	**15%**	**864**	**13.3**	**27%**

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ, Евростат, ITC Trade Map

Оценка на икономическото въздействие на минерално-суровинната индустрия чрез разходни мултипликатори

Минерално-суровинната индустрия оказва както пряко, така и косвено въздействие върху българската индустрия заради тясната си обвързаност с партньорските сектори по линия на търсенето и предлагането и заради разкритите работни места. Оценката на тези икономически ефекти се базира на икономически модел за регионално въздействие[1], който се използва широко както от инвеститори, така и от публичния сектор, в изготвяне на обективни оценки за икономическото влияние на инвестиционни проекти, действащи предприятия и цели сектори в различни икономически отрасли, сред които добивна и преработваща промишленост, енергетика, туризъм и други. Емпирични тестове на използвания модел показват, че той предоставя точна оценка на търсенето, произтичащо от разглежданата индустрия. Методологията, приложена в този доклад, следва стриктно подробните инструкции, изложени в изследователски доклади като този, публикуван от Бюрото за икономически анализи на САЩ[2]. Логиката зад използването на посочения модел е, че първоначална промяна в икономическата активност причинява последваща промяна по веригата на добавената стойност. Моделът, който се използва в доклада, се базира на таблиците „Ресурс-Използване“, които обхващат 65 икономически сектора в българската икономика.

Благодарение на използваната методология, могат да бъдат установени три вида икономически ефекти – **директни, индиректни (вторични) и индуцирани (третични)**:

- Директните ефекти са свързани непосредствено с разходите, които предприятията в минерално-суровинната индустрия реализират.
- Индиректните (вторични) ефекти произтичат от допълнителното търсене, генерирано по линия на доставчиците на стоки и услуги. Разходите за стоки и услуги, които предприятията в добивната индустрия правят, водят до нови поръчки за доставчиците на стоки и услуги (т.н. междинно потребление), които на свой ред поръчват стоки и услуги от своите доставчици. При равни други условия, колкото по-голям е делът на междинното потребление в крайната продукция, толкова по-висок е разходният мултипликатор за индиректните (вторични) ефекти. Същевременно, колкото по-голяма част от необходимите стоки и услуги се поръчват от компании, базирани в страната, толкова по-голяма стойност „остава“ в местната икономика и съответният крайният ефект върху националната икономика е по-силно изразен. Разходният мултипликатор за индиректните ефекти, произтичащи от минерално-суровинната индустрия, е 1.53, като този мултипликатор е получен чрез изчисления, базирани на данни от таблиците, показващи количествените взаимовръзки между отраслите в българската икономика. По този начин всеки лев, похарчен от фирми в добивната промишленост за доставката на стоки и услуги, създава общо търсене за 1.53 лева в икономиката като цяло.

---

[1] Т.н. Regional Input-Output Modeling System (RIMS II)

[2] За повече детайли, моля вижте: RIMS II User Guide, An essential tool for regional developers and planners, Bureau of Economic Analysis, US Department of Commerce

- Индуцираните (третични) ефекти произтичат от доходите, които работещите в минерално-суровинната индустрия получават и след това харчат за текущо потребление. При равни други условия, колкото по-голям процент от получения доход бива похарчен, толкова по-голямо е и въздействието върху общото търсене в икономиката. Разходният мултипликатор за индуцираните ефекти е 1.58, получен на базата на структурата на потребителската кошница и изчислените разходни мултипликатори за съответните индустрии, произвеждащи стоки и услуги за домакинствата. През 2016 г. над 40% от разходите на българските домакинства са за стоки и услуги от търговската мрежа, 16% са предназначени за транспортни услуги, 6.4% са отделени за телекомуникации, 8.1% - за хотели и ресторанти, 4.8% - за водоснабдяване и канализация, 5.5% - за електрическа и топлинна енергия и газообразни горива, 5.8% - за здравеопазване, 6.6% - за култура,спорт и развлечения, 1% - за образование и 5.5% - за други дейности. По този начин разходният мултипликатор за индуцираните ефекти е 1.58, което показва, че всеки лев, получен и изхарчен от заетите в минерално-суровинната индустрия, генерира общо търсене в икономиката за 1.58 лева.

Общият разходен мултипликатор за минерално-суровинната индустрия е 1.54, получен на базата на разпределението на разходите в сектора между покупката на стоки и услуги и трудови възнаграждения на персонала.

През 2015 г. дружествата в минерално-суровинната индустрия са похарчили 1 млрд. 471 млн. лева за покупки на стоки и услуги, което при мултипликатор за индиректните ефекти в размер на 1.53, създава допълнителен ефект върху търсенето за 781 млн. лева. Вследствие на това, общият ефект върху търсенето в икономиката по линия на доставчиците достига 2 млрд. 252 млн. лева.

Предприятията в минерално-суровинната индустрия са изплатили трудови възнаграждения в размер на 412 млн. лева през 2015 г. При мултипликатор на третичните ефекти в размер на 1.58, допълнителният ефект върху търсенето достига 240 млн. лева, а общият ефект по линия на персонала достига 652 млн. лева годишно.

По този начин допълнителният ефект върху търсенето в икономиката достига 1 млрд. и 20 млн. лева, при положение, че общите разходи на фирмите в минерално-суровинната индустрия за трудови възнаграждения и стоки и услуги са на стойност 1 млрд. и 884 млн. лева през 2015 г. В резултат на това, разходите на предприятията в минерално-суровинната индустрия генерират общо търсене в българската икономика за над 2.9 млрд. лева през 2015 г.

ТАБЛИЦА 7: ИНДИРЕКТНИ И ИНДУЦИРАНИ ЕФЕКТИ ВЪРХУ ТЪРСЕНЕТО В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА, ПРОИЗТИЧАЩИ ОТ РАЗХОДИТЕ НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ

	Мултипликатор	Разходи за покупки на стоки и услуги в млн. лева	Разходи за възнаграждения в млн. лева	Допълнителен ефект върху търсенето в млн. лева	Общ ефект върху търсенето в млн. лева
Индиректен (вторичен) ефект	1.53	1471	-	781	2252
Индуциран (третичен) ефект	1.58	-	412	240	652
Общо	1.54	-	-	1020	2904

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ за 2015 г.

ОЦЕНКА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКОТО ЗНАЧЕНИЕ НА МИНЕРАЛНО-СУРОВИННАТА ИНДУСТРИЯ НА БЪЛГАРИЯ НА РЕГИОНАЛНО НИВО

Основни констатации

В рамките на настоящето изследване е включена оценка на макроикономическото въздействие на минерално-суровинната индустрия върху седем региона. Анализът е направен по налични данни, предоставени от БМГК и НСИ и включва следните региони: Община Панагюрище; Община Раднево; Община Мездра; Община Мадан и Община Рудозем (разгледани като един регион); Община Лъки; Община Мирково и Община Челопеч (разгледани като един регион) и Община Ябланица. В зависимост от основните социално-демографски и икономически характеристики на всеки един от седемте региона, са избрани три други региона със сходни характеристики, които да послужат като база за сравнение в развитието между регионите. Избраните региони за сравнение са следните: Община Трън; Община Септември и Община Берковица.

Средните брутни работни заплати в сектор „Добивна промишленост" във всеки един от седемте региона са по-високи отколкото средните брутни работни заплати както в самите региони, така и спрямо тези в съответните области и избрани региони за сравнение. Най-големи разлики в нивата на заплатите има в Община Панагюрище, където средните заплати в разглеждания сектор са 4 пъти по-високи отколкото тези в избрания регион за сравнение – Община Септември.

С изключение на регион Мадан – Рудозем, коефициентът на безработица във всеки един от другите шест региона е по-нисък спрямо този в съответния регион за сравнение. В регионите Лъки, Панагюрище, Мездра и Мирково – Челопеч, този коефициент е по-нисък и спрямо коефициента на безработица на областно ниво.

С изключение на регион Ябланица, всички останали региони на фокус имат по-добри показатели спрямо регионите за сравнение и по отношение на коефициента си на заетост и коефициента на икономическа активност.

По налични данни за три от регионите – Лъки, Ябланица и Панагюрище, разходите направени от сектор „Добивна промишленост" за придобиване на ДМА и в трите региона съставляват над 40% от общо направените разходи за придобиване на ДМА за съответния регион.

Непреките ефекти от дейността на добивната промишленост върху седемте региона, както и промяната в качеството на живот могат да се проследят и чрез достъпа до услуги в съответните региони.

С изключение на Община Раднево, за периода 2011-2015г. броят медицински персонал в регионите на фокус отбелязва увеличение или се запазва постоянен . Във всеки един от избраните региони за сравнение се наблюдава спад на общия брой медицински

персонал. Пет от разглежданите седем региона са с по-добри показатели спрямо регионите за сравнение и по отношение на индикатора „брой население на един лекар”.

Във всеки един от седемте региона, нетния коефициент на записване на деца в детските градини е по-висок от този в съответния регион за сравнение. В общините Раднево, Мездра, Мадан, Рудозем, Лъки, Панагюрище и Челопеч, коефициента на записване е по-висок и спрямо средния за страната.

Във всеки един от седемте региона коефициентът на напуснали I – VIII клас е по-нисък спрямо този в съответния регион за сравнение, като в пет от седемте региона коефициента на напуснали системата на основното образование е по-нисък от този на областно ниво.

Регион на фокус: Панагюрище

1. Демографска и социална характеристика на региона

- **Основни характеристики на региона – релеф, отдалеченост от по-голяма административно-териториална единица, възрастова структура на населението (брой, население в трудоспособна възраст), икономика на областта (големи предприятия в региона / алтернативни форми на заетост); Основни характеристики на регион за сравнение**

Един от регионите във фокус на настоящето изследване е Община Панагюрище. Релефът на общината е ниско и средно - планински. Населението на община Панагюрище за 2015г. е 23 455 души, от които 14 052 души или 60% са в трудоспособна възраст. От административния център на общината – град Панагюрище се достига до друг средно-голям град, предлагащ алтернативни възможности за заетост - Пазарджик за приблизително 43 мин. Територията на общината е 598,5 км2 и включва 9 населени места3, от които 1 град (Панагюрище) и 8 села. От територията на общината най–голяма е площта, предназначена за нуждите на горското стопанство, заемаща 54.10 %.

Към 2013г. предприятията в добивната промишленост формира 78-80% от произведената продукция и между 65-70 % от нетните приходи от продажби в общината. Най – голямото предприятие е Минно-обогатителен комплекс „Асарел-Медет”АД, което осигурява около 50% от националното производство на мед. Ежегодно предприятието преработва около 13 млн. т. медна руда. Предприятието има структуроопределяща роля не само в местната икономика, но и в страната.

През периода 2007-2012 г. се наблюдава тенденция на нарастване на предприятията, регистрирани в община Панагюрище. В края на 2012 г. техния брой възлиза на 886 или ръст от 64% спрямо 2007 г., като преобладаващите са микро и малките предприятия (97.86% от общия брой).

На територията на общината към 2012 г. оперират 124 предприятия в преработващата промишленост или има нарастване с близо 22% спрямо 2007. Въпреки увеличаването

[3] Общински План за развитие Община Панагюрище 2014-2020

на броя компании от преработващата индустрия, тя втора по значимост след добивната промишленост.

Избраният регион за сравнение включва Община Септември, която има сходни характеристики с регион Панагюрище. Общината покрива територии с равнинен и средно – планински релеф. Общо населението е 24 511 души, като 14 957 или 61% са в трудоспособна възраст. Средното време за достигане до град Пазарджик е 27 мин. Община Септември[4] заема 348,9 кв. км. площ и съставлява 7,8 % от територията на Пазарджишка област, като по-голямата част от територията е заета от земеделски земи – над 207 хил.дка, около 97 хил. дка са горските площи.

Община Пазарджик и Община Септември са съставни части на област Пазарджик, където най-много заети лица има в сектор „Преработваща промишленост" – 22 080 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети" – 11 450.

ТАБЛИЦА 8: ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОБЩИНА ПАНАГЮРИЩЕ И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ

	Население	Релеф	Отдалеченост от град:	Разстояние в мин.
Регион Панагюрище	23,455	средно/ ниско планински	Пазарджик	43
Регион за сравнение Септември	24,511	средно планински/ равнинен	Пазарджик	27

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ за 2015 г.

- **Структура на пазара на труда – заетост (общо и за сектор добивна индустрия), безработица, средна работна заплата (общо и за сектор добивна индустрия), коефициент на икономическа активност, миграция на персонал в сектор добивна индустрия, commuting staff, създадени нови работни места в сектор добивна промишленост; Сравнение с областта и регион за сравнение**

Общият брой наети лица в община Панагюрище е 7 622 души, което е приблизително 12% от общия брой наети лица в областта. В добивната промишленост са наети 15% от общия брой наети лица в Община Панагюрище. В избрания регион за сравнение –

[4] Общинският план за развитие 2014-2020г Община Септември

Септември, общия брой наети лица е 3 753 души или 6% от общия брой наети в областта.

Средната брутна работна заплата в Община Панагюрище през 2015г. е 1.55 пъти по-висока от тази в Община Септември, както и с 1.59 по-висока от тази в Област Пазарджик. Средната брутна работна заплата в сектор добивна промишленост в Община Панагюрище е с 2.58 пъти по-висока от средната заплата за общината, 4 пъти по-висока от средната заплата в избрания регион за сравнение, както и 4.1 пъти по-висока от средната заплата за областта.

Коефициентът на безработица за 2015г. по данни на Агенция по заетостта е 11.1%, което е с 3.4% по-нисък от този за областта, както и с 7.3% по-нисък от коефициента в Община Септември.

ФИГУРА 18: КОЕФИЦИЕНТ НА БЕЗРАБОТИЦА ЗА ОБЩИНА ПАНАГЮРИЩЕ И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ ЗА 2015Г. (ДАННИТЕ ОТ ЛИСТ БЕЗРАБОТИЦА ЗА ПАНАГЮРИЩЕ, СЕПТЕМВРИ И ОБЛАСТ ПАЗАРДЖИК)

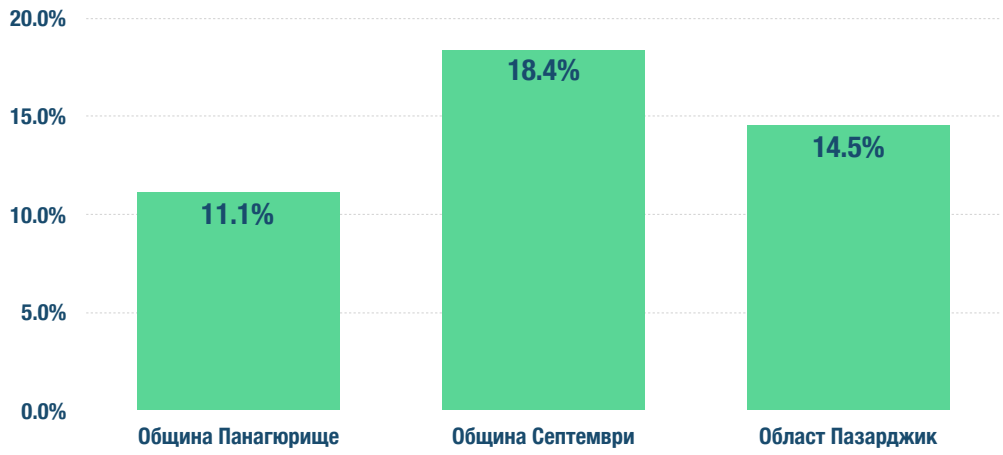

Източник: Агенция по Заетостта

Спрямо 2011г., коефициентът на безработица е спаднал с 1.3 процентни пункта. За сравнение, на областно ниво този спад е с 0.6%, докато в Община Септември през 2015г. безработицата е по-висока с 0.4% спрямо 2011г..

По данни на НСИ за 2011г., Община Панагюрище е и с по-добри показатели и по отношение на коефициента на заетост – 57.58 % или с 8.27 % по-висок от този на областно ниво и с 14.30% по-висок от този в Община Септември.

Коефициентът на икономическа активност за 2011г. е 66.61% - отново по-висок от тези на областно ниво и в избрания регион за сравнение – съответно с 5.08% и с 9.99%.

ТАБЛИЦА 9: ОСНОВНИ КОЕФИЦИЕНТИ ЗА ПАЗАРА НА ТРУДА ЗА ОБЩИНА ПАНАГЮРИЩЕ И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ ЗА 2011Г.

	коефициент на икономическа активност	коефициент на заетост
Община Панагюрище	67%	58%
Община Септември	57%	43%
Област Пазарджик	62%	49%

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

Почти целият персонал, зает в добивната промишленост в Община Панагюрище – 93.46%, е от самата община, като миграцията на персонал е ниска – 1.14% и е от общини като Карлово, Пещера, Смолян, Кърджали, Дупница, Шумен, Варна. Пътуващият персонал от други населени места е от Стрелча-2.45%, София и София-област-2.05%, Пловдив-0.49%,Пазарджик-0.41%. Новопостъпилите служители за 2015г. в сектор „Добивна промишленост" са 55.

2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла

- **Общо средно-годишни данъци и такси за сектора като дял от общо за общината**

Според годишният актуализиран план на приходите в бюджета на община Панагюрище в размер на 12 006 805 лв., текущото изпълнение към 31.12.2015 г. е 9 441 117 лв., което представлява 78.63 % от разчета за 2015г. За сравнение текущото изпълнение на приходите към 31.12.2014 г. за 2014г. е в размер на 13 090 921 лв5. при годишен актуализиран план на приходите в размер на 15 290 904 лв. или 85.61% от разчета за периода . Разходите за държавни дейности за 2015 г. са 683 0261 лв. Общо приходите (без трансфери от централният бюджет) на община Панагюрище възлизат на 7 707 233

[5] Справка за оповестяване на счетоводната политика на Община Панагюрище за 2015

лв. Приходите от имуществени и др. местни данъци и общинските такси за 20156 са в размер на 3 100 518лв. Приходите от общински такси формират 40.23 % от приходите на общината.

По данни на БМГК за една от компаниите в общината, платените данъци и такси в сектор „Добивна промишленост" съставляват 17.03 % от местните данъци и общински такси. Приходите от концесии през 2015г. за община Панагюрище са 2 696 135 лв. Приходите от концесии са 34,98 % от приходите (без трансфери от ЦБ) на община Панагюрище за 2015.

За община Септември общите приходи (без трансфери от ЦБ) възлизат на 2 708 002 лв., което е 34% от приходите на Община Панагюрище. Приходите от концесии за посочения период възлизат на 44 556лв., или 4.28% от приходите от концесии в бюджета на община Панагюрище.

Приходите от имуществени данъци и общински такси събрани от Община Септември са 2 043 574 лв. или с 1 056 944 лв. по-малко.

- **Инвестиции в ДМА в сектора и общо за общината**

Общо направените разходи в за придобиване на ДМА за 2015г. за Община Панагюрище са 101 704 хил. лв., от които 42.27% са направени в сектор „Добивна промишленост". Направените разходи в сектора са и 2.56 пъти по-големи отколкото общо направените разходи в избрания регион за сравнение – Община Септември.

- **Общо средно-годишни дарения за общините, образованието, културата, здравеопазването и спорта**

Според разчетите на Община Панагюрище направените разходи за приходи от помощи и дарения от страната за периода възлизат на 144 417лв.

Субсидиите към организациите с нестопанска цел от бюджета на общината възлизат на 317 685 лв.

- **Оценка на географското въздействие на ползите от региона**

Отрасълът на добивната промишленост е първи по значимост за региона. Компаниите в сектора ползват услугите на доставчици от на външни услуги като охрана, транспорт, лендскейпинг главно от община Панагюрище. В общината се реализират финансираните от компаниите в сектора проекти със социално значение.

---

[6] Тримесечен отчет за касовото изпълнение на бюджета по пълна единна бюджетна класификация (Община Панагюрище 01.01.2015 – 31.12.2015)

3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот

- **Промяна в демографията, механичен прираст. Регион за сравнение**

Община Панагюрище е с отрицателен механичен прираст, като през 2015г. заселилите се в Община Панагюрище са 216 души, а изселилите се са 440, или отрицателен прираст от -9.55‰. На областно ниво, също е налице отрицателен механичен прираст от -4.95‰. Избрания регион за сравнение - Община Септември, също е с отрицателен прираст - -4.32‰.

- **Промяна в достъпа до услуги:**

✓ *Здравни услуги - брой лечебни и здравни заведения; брой медицински персонал; население на един лекар. Регион за сравнение*

По данни на НСИ за 2015г., на територията на Община Панагюрище функционират 4 лечебни заведения – 1 лечебно заведение за болнична помощ и 3 лечебни заведения за извънболнична помощ. В избраната община със сходни характеристики – Септември, функционират 2 лечебни заведения за извънболнична помощ. Няма налични лечебни заведения за болнична помощ в Община Септември. И за двете разгледани общини няма промяна в броя лечебни заведения за периода 2011 – 2015г.

Въпреки отрицателният прираст в Община Панагюрище, броят на общия медицински персонал се увеличава – от 167 лекари, лекари по дентална медицина и медицински специалисти по здравни грижи през 2011г. до 276 през 2015г. или 65.27% увеличение. Най-сериозно за този период е увеличението на специалистите по здравни грижи (акушери, медицински сестри, лаборанти и др.) – от 81 на 155 или 91.36% увеличение. Увеличението на медицинския персонал дава отражение и върху броя население на един лекар – през 2015г. на един лекар се падат 226 души спрямо 357 през 2011г.

За сравнение, през 2015г. за Област Пазарджик на един лекар се падат 320 души, докато в Община Септември – 1634. За разглеждания петгодишен период не се наблюдават сериозни изменения в броя население на един лекар. За Община Септември броят медицински персонал отбелязва спад от 73 души през 2011г. до 56 през 2015г., като най-голям спад има в броя специалисти по здравни грижи.

✓ *Образование – брой детски градини; деца в детски градини; деца на един учител; брой училища, брой ученици; ученици на един учител; текучество на учители; напуснали като дял от учащите до 8 клас. Регион за сравнение*

В Община Панагюрище за учебната 2015/2016г. функционират 8 детски градини като техният брой се запазва постоянен спрямо учебната 2011/2012г. За сравнение, за същия

този период броят на детските градини намалява както на областно ниво – от 82 на 79, така и в избрания регион за сравнение – от 10 на 8. През учебната 2015/2016г. в детските градини на територията на Община Панагюрище има 719 деца и 57 детски учители, т.е. на един учител се падат средно по 13 деца. На областно ниво на един учител се падат по 14 деца, докато в избрания регион за сравнение – Септември, съотношението е 15:1.

Нетният коефициент на записване (отношение на броя на учащите в предучилищното образование във възрастовата група 3-6 години към броя на населението в същата възрастова група.) в Община Панагюрище е 96.9%, което е и по-висок коефициент от този за областта – 74.8% и страната – 81%, както и е значително по-висок от коефициента за Община Септември - 50.4%.

ТАБЛИЦА 10: НЕТЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАПИСВАНЕ НА ДЕЦА В ДЕТСКИТЕ ГРАДИНИ В ОБЩИНА ПАНАГЮРИЩЕ И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ

Община Панагюрище	Община Септември	Област Пазарджик	Общо за страната
97%	50.4%	74.8%	81%

Източник: НСИ

В Община Панагюрище функционират общо 6 общообразователни, специални и професионални училища, в които учат общо 2 214 ученика. В сферата на основното и средното образование работят общо 197 учителя или средно по 11 ученика на един учител. Наблюдава се увеличение в общия брой учители за периода 2011/2012г. – 2015/2016г. с 11.30%. По-нисък ръст на броя учители се наблюдава на областно ниво – 9.96%, както и в региона за сравнение - 7.35%.

За последната учебна година, за която има налични данни – 2014/2015г., напусналите I – VIII клас в общообразователните и специални училища са 4 ученика или 0.28% от учащите в сферата на основното образование в общината. За сравнение, коефициентът на напуснали училище е много по-висок на областно ниво – 4.80%, както и в избрания регион за сравнение – 5.80%

- ✓ *Разходи за спорт и култура на глава от населението*

Общо разходите за спортни дейности за община Панагюрище възлизат на 233 935 лв. Разходите за спортни дейности на глава от население възлизат на 9.97 лв.

Разходите за културни дейности за община Панагюрище са 1 191 835 лв. или 50.81 лв. на глава от населението.

- ✓ *Инвестиционни разходи в проекти от социално значение направени от сектор добивна промишленост като дял от общите разходи на общинско ниво.*

Разходите за Община Панагюрище за функция „Социални дейност” за 2015г. възлизат на 718 553 лв.

По данни на БМГК за 2015г., компаниите в сектора финансират проекти, част от тяхната корпоративна социална отговорност, основно в община Панагюрище. Инвестиционни разходи в проекти от социално значение (например придобиване и създаване на активи в сферите на здравеопазването, образованието, културата,спорта, опазването на околната среда) за 2015 г., възлизат на 52 000 000лв. Също така се подпомагат каузи от социално значение (като финансиране на текущите разходи на отделни проекти), и проекти с индивидуална насоченост (стипендии и др.) и др. проекти част от КСО, като разходите възлизат в размер на 1 015 000 лв.

Регион на фокус: Раднево

1. Демографска и социална характеристика на региона

- **Основни характеристики на региона – релеф, отдалеченост от по-голяма административно-териториална единица, възрастова структура на населението (брой, население в трудоспособна възраст), икономика на областта (големи предприятия в региона / алтернативни форми на заетост); Основни характеристики на регион за сравнение**

Друг от регионите във фокус на настоящето изследване – регион Раднево се състои от Община Раднево. Релефът на общината е равнинен и хълмист. Населението на община Раднево за 2015г. е 18 833 души, от които 11 300 души или 60% са в трудоспособна възраст. От административния център на общината – град Раднево се достига до областния град Стара Загора за приблизително 33 мин. Община Раднево е съставна част на област Стара Загора, където най-много заети лица има в сектор „Преработваща промишленост” – 33 754 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” – 17 462. Броят заети в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство” е 3 676 души.

Избраният регион за сравнение включва Община Септември, която има сходни характеристики с Община Раднево. Общината покрива територии с равнинен и средно – планински релеф. Общо населението е 24 511 души, като 14 957 или 61% са в трудоспособна възраст. Средното време за достигане до областния град Пазарджик е 27 мин. Община Септември е съставна част на област Пазарджик, където най-много заети лица има в сектор „Преработваща промишленост” – 22 080 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” – 11 450. Броят заети в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство” е 3 348 души.

ТАБЛИЦА 11: ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОБЩИНА РАДНЕВО И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ

	Население	Релеф	Отдалеченост от град:	Разстояние в мин.
Регион Раднево	18,833	равнинен/ хълмист	Стара Загора	33
Регион за сравнение Септември	24,511	средно планински/ равнинен	Пазарджик	27

Източник: Общински планове за развитие и НСИ

- **Структура на пазара на труда – заетост (общо и за сектор добивна индустрия), безработица, средна работна заплата (общо и за сектор добивна индустрия), коефициент на икономическа активност, миграция на персонал в сектор добивна индустрия, commuting staff, създадени нови работни места в сектор добивна промишленост; Сравнение с областта и регион за сравнение**

Общият брой наети лица в община Раднево е 11 610 души, което е 11.42% от общия брой наети лица в област Стара Загора. В добивната промишленост са наети 47.42% от общия брой наети лица в Община Раднево. В избрания регион за сравнение – Септември, общия брой наети лица е 3 753 души или 6% от общия брой наети в област Пазарджик.

Средната брутна работна заплата в Община Раднево през 2015г. е 2.34 пъти по-висока от общината за сравнение - Община Септември, както и с 1.80 пъти по-висока от тази в Област Стара Загора. Средната брутна работна заплата в сектор „Добивна промишленост" в Община Раднево е с 1.10 пъти по-висока от средната заплата за общината, 2.58 пъти по-висока от средната заплата в избрания регион за сравнение, както и 1.99 пъти по-висока от средната заплата за областта. Заплатите в сектор „Добивна промишленост" в общината се доближават до средните за този сектор на областно ниво, като са с 1.01 пъти по-високи.

Коефициентът на безработица за 2015г. по данни на Агенция по заетостта е 10.4%, което е с 8% по-нисък от коефициента в Община Септември.

ФИГУРА 19: КОЕФИЦИЕНТ НА БЕЗРАБОТИЦА ЗА ОБЩИНА РАДНЕВО И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ ЗА 2015Г.

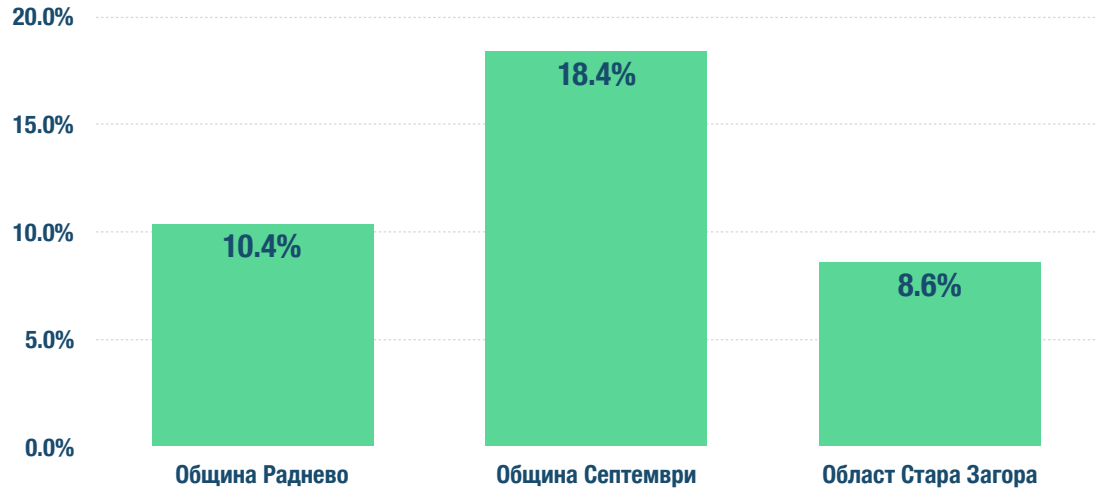

Източник: Агенция по Заетостта

По данни на НСИ за 2011г., Община Раднево е и с по-добри показатели и по отношение на коефициента на заетост – 56.80% или с 13.52% по-висок от този в Община Септември.

За 2011г. коефициентът на икономическа активност е 66.17% - отново по-висок от този в избрания регион за сравнение – с 9.45%

ТАБЛИЦА 12: ОСНОВНИ КОЕФИЦИЕНТИ ЗА ПАЗАРА НА ТРУДА ЗА 2011Г.

	коефициент на икономическа активност	коефициент на заетост
Община Раднево	66%	57%
Община Септември	57%	43%
Област Стара Загора	66%	58%

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

Значителна част от персонала, зает в добивната промишленост в Община Раднево – 75.58%, е от самата община, като миграция на персонал и пътуващ персонал има от множество други населени места - Казанлък, Гурково, Мъглиж, Опан, Павел баня, Стара Загора, Чирпан, Димитровград, Симеоновград, Ивайловград, Тополовград, Харманли, Хасково, Стамболово, Свиленград, Маджарово, Минерални бани-Хасково, Несебър, Елхово, Тунджа, Ямбол, Нова Загора, Сливен, Твърдица, Котел.

2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла

- **Общо средно-годишни данъци и такси за сектора като дял от общо за общината**

Към 31.12.2015 г. общо разходите по бюджета на общината са 11 359 8887 лв., при план за тях 20 210 778 лв. или 56 % изпълнение.

Общо приходите (без трансфери от централният бюджет) на община Раднево възлизат на 6 357 189 лв. Приходите от имуществени и др. местни данъци и общинските такси за 2015 са в размер на 479 645 лв. Приходите от общински такси формират 7.54 % от приходите на общината. Приходите от концесии през 2015г. за община Раднево са 120243 лв., като по план са заложени 7 383 000 лв. Получените приходи от концесии са 1.89% от приходите (без трансфери от ЦБ) на община Раднево за 2015.

По данни на БМГК платените местни данъци и общински такси в община Раднево от сектора са около 25.25% от общо платените имуществени данъци и общински такси постъпили в бюджета на общината, или 5.63% от общите приходи (без трансфери КБ).

За региона за сравнение – Община Септември с бюджет за 2015г. 12 137 383, общите приходи (без трансфери от ЦБ) на Общината за 2015г. възлиза на 2 708 002 лв. Приходите от имуществени и др. местни данъци и общинските такси за 2015 са 2 043 574 лв. Община Септември има приходи от концесии в размер на 44 556 лв. за 2015 или 1.65% от приходите.

- **Инвестиции в ДМА в сектора и общо за общината**

Общо направените разходи в за придобиване на ДМА за 2015г. в Община Раднево са 186 486 хил. лв., като няма налични данни за направените разходи в сектор „Добивна промишленост". Общо направените разходи са 11.10 пъти по-високи отколкото тези в Община Септември.

[7] Обяснителна записка по изпълнението на приходите и разходите на бюджета на Община Раднево към 31.12.2015 г.

3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот

- **Промяна в демографията, механичен прираст. Регион за сравнение**

Община Раднево е с отрицателен механичен прираст, като през 2015г. заселилите се в Община Панагюрище са 563 души, а изселилите се са 619, или отрицателен прираст от -2.97‰. На областно ниво, също е налице отрицателен механичен прираст от -0.15‰. Избрания регион за сравнение - Община Септември, също е с отрицателен прираст, но с по-лоши показатели - -4.32‰.

- **Промяна в достъпа до услуги:**

✓ *Здравни услуги - брой лечебни и здравни заведения; брой медицински персонал; население на един лекар. Регион за сравнение*

По данни на НСИ за 2015г., на територията на Община Раднево функционират 4 лечебни заведения – 2 лечебни заведения за болнична помощ и 2 лечебни заведения за извънболнична помощ. В избраната община със сходни характеристики – Септември, функционират 2 лечебни заведения за извънболнична помощ, като не функционират лечебни заведения за болнична помощ.

Въпреки закриването на едно лечебно заведение за извънболнична помощ в Община Раднево, броят на общия медицински персонал се запазва постоянен – от 209 души персонал през 2011г. до 205 през 2015г. Населението на един лекар в Община Раднево през 2015г. е 299 души. За сравнение, през 2015г. в региона за сравнение - Община Септември населението на един лекар е 1634 души.

Направените разходи за функция здравеопазване отчетени в бюджета на община Раднево са 581 080 лв.,като те са 5.12 % от бюджета.

✓ *Образование – брой детски градини; деца в детски градини; деца на един учител; брой училища, брой ученици; ученици на един учител; текучество на учители; напуснали като дял от учащите до 8 клас. Регион за сравнение*

В Община Раднево за учебната 2015/2016г. функционират 8 детски градини или с една повече спрямо учебната 2011/2012г. За сравнение, за същия този период броят на детските градини намалява както на областно ниво – от 104 на 93, така и в избрания регион за сравнение – от 10 на 8.

През учебната 2015/2016г. в детските градини на територията на Община Раднево има 628 деца и 58 детски учители, т.е. на един учител се падат средно по 11 деца. На областно ниво на един учител се падат по 13 деца, докато в избрания регион за сравнение – Септември, съотношението е 15:1.

Нетният коефициент на записване (отношение на броя на учащите в предучилищното образование във възрастовата група 3-6 години към броя на населението в същата

възрастова група.) в Община Раднево е 87.6%, което е и по-висок коефициент от този за областта – 79.2% и страната – 81%, както и е значително по-висок от коефициента за Община Септември - 50.4%.

ТАБЛИЦА 13 : НЕТЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАПИСВАНЕ НА ДЕЦА В ДЕТСКИТЕ ГРАДИНИ В ОБЩИНА РАДНЕВО И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ

Община Раднево	Община Септември	Област Стара Загора	Общо за страната
88%	50.4%	79.2%	81%

Източник: НСИ

В Община Раднево през учебната 2015/2016г. функционират общо 7 общообразователни, специални и професионални училища, в които учат общо 1 837 ученика. В сферата на основното и средното образование работят общо 139 учителя или средно по 13 ученика на един учител. Наблюдава се увеличение в общия брой учители за периода 2011/2012г. – 2015/2016г. с 5.30%. В региона за сравнение този ръст е от 7.35%.

За последната учебна година, за която има налични данни – 2014/2015г., напусналите I – VIII клас в общообразователните и специални училища са 39 ученика или 2.88% от учащите в сферата на основното образование в общината. За сравнение, коефициентът на напуснали училище е сходен на областно ниво – 2.84%, както и над два пъти по-висок в избрания регион за сравнение – 5.80%

Направените разходи за функция „Образование" отчетени в бюджета на община Раднево са 5 732 777 лв., като те са 50.46% от бюджета.

- ✓ *Разходи за спорт и култура на глава от населението в сравнение с региона за сравнение*

Отделените за култура средства на Община Раднево за 2015г. възлизат на 859 942 лв., като това е 7.57% от бюджета. На глава от население разходите за култура възлизат на 35.08 лв.

За спортни дейности Община Раднево е отделила през 2015г. 344530 лв., или 3.03% от бюджета си, Разходите на глава от население са 14.06 лв.

✓ *Инвестиционни разходи в проекти от социално значение*

Разходите за Община Раднево за функция „Социални дейност” за 2015г. възлизат на 960 633 лв.

Регион на фокус: Мездра

1. Демографска и социална характеристика на региона

- **Основни характеристики на региона – релеф, отдалеченост от по-голяма административно-териториална единица, възрастова структура на населението (брой, население в трудоспособна възраст), икономика на областта (големи предприятия в региона / алтернативни форми на заетост); Основни характеристики на регион за сравнение**

Община Мездра включва територии с ниско и средно – планински, както и хълмист релеф. Населението на общината за 2015г. е 19 898 души, от които 11 578 души или 58.19% са в трудоспособна възраст. От административния център на общината – град Мездра се достига до друг средно-голям град, предлагащ алтернативни възможности за заетост - Враца за приблизително 17 мин. Община Мездра е съставна част на Област Враца, където най-много заети лица има в сектор „Преработваща промишленост” – 7 711 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” – 6 574. Заетите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство” са 1 477.

Избраният регион за сравнение включва Община Берковица, която има сходни характеристики с Община Мездра. Общината покрива територии с ниско, средно и високо – планински релеф. Общо населението е 17 201 души, като 9 417 от тях или 54.75% са в трудоспособна възраст. Средното време за достигане до град Монтана е 27 мин. Община Берковица е съставна част на Област Монтана, където най-много заети лица има отново в сектор „Преработваща промишленост” – 8 434 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” – 5 600. Заетите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство” са 1 106.

ТАБЛИЦА 14: ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОБЩИНА МЕЗДРА И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ

	Население	Релеф	Отдалеченост от град:	Разстояние в мин.
регион Мездра	19,898	средно/ ниско планински/ хълмист	Враца	17
Регион за сравнение Берковица	17,201	високо/ средно/ ниско планински	Монтана	27

Източник: Общински планове за развитие и НСИ

- Структура на пазара на труда – заетост (общо и за сектор добивна индустрия), безработица, средна работна заплата (общо и за сектор добивна индустрия), коефициент на икономическа активност, миграция на персонал в сектор добивна индустрия, commuting staff, създадени нови работни места в сектор добивна промишленост; Сравнение с областта и регион за сравнение

Общият брой наети лица в община Мездра е 3 294души, което е приблизително 8.85% от общия брой наети лица в областта. В добивната промишленост са наети 3.80% от общия брой наети лица в Община Мездра.

В избрания регион за сравнение – Берковица, общия брой наети лица е 3 182 души или 11.30% от общия брой наети в областта.

Както в Област Враца, така и в избрания регион за сравнение – Община Берковица, средните работни заплати са по-високи спрямо тези в Община Мездра, съответно с 1.5 пъти и с 1.1 пъти. В същото време обаче, средната брутна работна заплата в сектор „Добивна промишленост" в Община Мездра е с 1.66 пъти по-висока от средната заплата за общината, 1.51 пъти по-висока от средната заплата в избрания регион за сравнение, както и 1.11 пъти по-висока от средната заплата за Област Враца. Средната заплата в сектор „Добивна промишленост" в Община Мездра е по-висока и от средната за същия сектор на областно ниво – с 1.08 пъти.

Коефициентът на безработица за 2015г. по данни на Агенция по заетостта е 12.9% или с 7.3 процентни пункта по-нисък от този за областта, както и с 3.8% по-нисък от коефициента в Община Берковица.

ФИГУРА 20: КОЕФИЦИЕНТ НА БЕЗРАБОТИЦА ЗА ОБЩИНА МЕЗДРА И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ ЗА 2015Г. БЕРКОВИЦА И ОБЛАСТ ВРАЦА

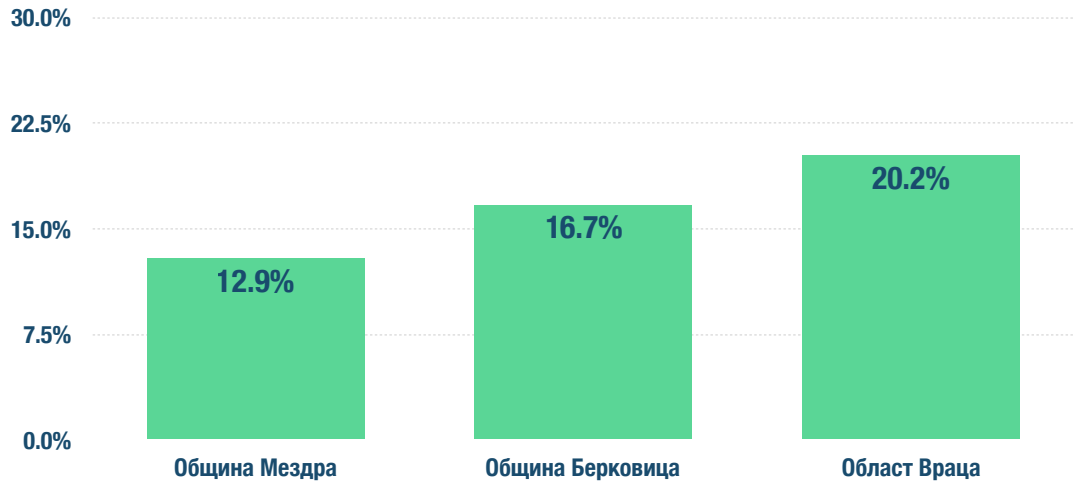

Източник: Агенция по Заетостта

Спрямо 2011г., коефициентът на безработица е спаднал с 0.9 процентни пункта. За сравнение, на областно ниво се наблюдава увеличение с 2.9%, докато в Община Берковица през 2015г. безработицата също отбелязва спад с 4.5%.

По данни на НСИ за 2011г., Община Мездра е и с по-добри показатели и по отношение на коефициента на заетост – 52.83 % или с 3.67% по-висок от този на областно ниво и с 6.47% по-висок от този в Община Берковица.

За 2011г. коефициентът на икономическа активност е 66.19% - отново по-висок от тези на областно ниво и в избрания регион за сравнение – съответно с 5.25% и с 4.27%.

По данни от БМГК за 2014г., персоналът, зает в добивната промишленост в Община Мездра е от самата община, като има миграция на персонал и пътуващ персонал и от общините Роман и Враца.

ТАБЛИЦА 15: ОСНОВНИ КОЕФИЦИЕНТИ ЗА ПАЗАРА НА ТРУДА ЗА 2011Г.

	коефициент на икономическа активност	коефициент на заетост
Община Мездра	66%	53%
Община Берковица	62%	46%
Област Враца	61%	49%

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла

- **Общо средно-годишни данъци и такси за сектора като дял от общо за общината**

Изпълнението на бюджета към 31.12.2015г. възлиза на 14 414 793лв8. Общо приходите (без трансфери от централният бюджет) на община Мездра възлизат на 4 299 568 лв. Приходите от имуществени и др. местни данъци и общинските такси за 2015 са в размер на 2 454 832 лв. Приходите от общински такси и имуществени данъци формират 17.03 % от приходите на общината. Приходите от концесии през 2015г. за община Мездра са 650 000 лв. Приходите от концесии са 15.12% от приходите (без трансфери от ЦБ) на община Мездра за 2015.

По данни на БМГК платените местни данъци и общински такси в община Мездра от сектора са около 1.59% от общо платените имуществени данъци и общински такси постъпили в бюджета на общината, или 0.91% от общите приходи (без трансфери КБ).

- **Инвестиции в ДМА в сектора и общо за общината**

Общо направените разходи в за придобиване на ДМА за 2015г. за Община Мездра са 26 366 хил. лв. или с 1.06 пъти по-високи от тези в избрания регион за сравнение. Няма налични данни за сектор „Добивна промишленост".

[8] Тримесечен отчет за касовото изпълнение на бюджета по пълна единна класификация (Община Мездра 01.01.2015 – 31.12.2015)

3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот

- **Промяна в демографията, механичен прираст, средна продължителност на предстоящия живот. Регион за сравнение**

Община Мездра е с положителен механичен прираст, като през 2015г. заселилите се в Община Мездра са 884 души, а изселилите се са 854, или положителен прираст от 1.51‰. Община Мездра е с по-добри показатели от тези на областно ниво, където е налице отрицателен механичен прираст от -6.94‰. Избрания регион за сравнение - Община Берковица, също е с по-лоши показатели - -5.76‰.

- **Промяна в достъпа до услуги:**

✓ *Здравни услуги - брой лечебни и здравни заведения; населени на брой медицински персонал; население на един лекар. Регион за сравнение*

По данни на НСИ за 2015г., на територията на Община Мездра функционират 5 лечебни заведения – 2 лечебни заведения за болнична помощ и 3 лечебни заведения за извънболнична помощ. За периода 2011 – 2015г. е открито 1 ново лечебно заведение за извънболнична помощ. В избраната община със сходни характеристики – Берковица, функционират 1 лечебно заведение за болнична помощ и 2 лечебни заведения за извънболнична помощ.

Броят на общия медицински персонал се запазва на едни постоянни нива в периода 2011 – 2015г., като през 2015г. техният брой е 216 души медицински персонал. Броя население на един лекар през 2015г. е 276 души, спрямо 302 души през 2011г. В разглеждания регион за сравнение - Община Берковица, населението на един лекар през 2015г. е 465 души.

Направените разходи за здравеопазване отчетени в бюджета на община Мездра са 307 308 лв.,като те са 2.13% от бюджета.

✓ *Образование – брой детски градини; деца в детски градини; деца на един учител; брой училища, брой ученици; брой учители; текучество на учители; напуснали като дял от учащите до 8 клас. Регион за сравнение*

В Община Мездра за учебната 2015/2016г. функционират 5 детски градини, като техния брой се запазва постоянен спрямо учебната 2011/2012г. . За сравнение, за същия този период броят на детските градини намалява на областно ниво – от 53 на 51, а в избрания регион за сравнение се запазва постоянен – 6 детски градини функционират през учебната 2015/2016г..

През учебната 2015/2016г. в детските градини на територията на Община Мездра учат 630 деца и 61 детски учители, т.е. на един учител се падат средно по 10 деца. На

областно ниво на един учител се падат отново по 10 деца, докато в избрания регион за сравнение – Берковица, съотношението е 14:1.

Нетният коефициент на записване (отношение на броя на учащите в предучилищното образование във възрастовата група 3-6 години към броя на населението в същата възрастова група.) в Община Мездра е 91.2%, което е и по-висок коефициент от този за областта – 87.9% и страната – 81%, както и е значително по-висок от коефициента за Община Берковица – 74.7%.

ТАБЛИЦА 16: НЕТЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАПИСВАНЕ НА ДЕЦА В ДЕТСКИТЕ ГРАДИНИ

Община Мездра	Община Берковица	Област Враца	Общо за страната
91%	74.4%	87.9%	81%

Източник: НСИ

В Община Мездра през учебната 2015/2016г. функционират общо 8 училища, в които учат 1 641 ученика. В осемте училища работят общо 134 учителя. Наблюдава се спад в общия брой учители за периода 2011/2012г. – 2015/2016г. с 17.28%. В региона за сравнение има слаб ръст от 0.75%.

За последната учебна година, за която има налични данни – 2014/2015г., напусналите I – VIII клас в общообразователните и специални училища са 13 ученика или 2.88% от учащите в сферата на основното образование в общината. За сравнение, коефициентът на напуснали училище е по-висок на областно ниво – 3.88%, както и по-висок в избрания регион за сравнение – 3.55%

Направените разходи за образование отчетени в бюджета на община Мездра са 4 771 547 лв., като те са 33.10% от бюджета.

- ✓ *Разходи за спорт и култура на глава от населението в сравнение с региона за сравнение*

Отделените за култура средства на Община Мездра за 2015г. възлизат на 345 681 лв., като това е 2.40% от бюджета. На глава от население разходите за култура възлизат на 17.37 лв.

За спортни дейности в бюджета на Община Мездра през 2015г. са отчетени 2 521 824 лв., или 17.49 % от бюджета. Разходите на глава от население са 126.74лв.

✓ *Инвестиционни разходи в проекти от социално значение*

Разходите за Община Мездра за функция „Социални дейност” за 2015г. възлизат на 1 238 170лв. За сравнение разходите за социални дейности в общината направени от компаниите в сектора са около 15 000 лв.

Регион на фокус: Мадан – Рудозем

1. Демографска и социална характеристика на региона

- **Основни характеристики на региона – релеф, отдалеченост от по-голяма административно-териториална единица, възрастова структура на населението (брой, население в трудоспособна възраст), икономика на областта (големи предприятия в региона / алтернативни форми на заетост); Основни характеристики на регион за сравнение**

Съставни части на регион за изследване „Мадан – Рудозем” са община Мадан и Община Рудозем. Двете общини включват територии с ниско, средно и високо – планински релеф. Общо населението на двете общини за 2015г. е 20 930 души, от които 13 193 души или 63.03% са в трудоспособна възраст. От двете общини се достига до административния център на областта, предлагащ алтернативни възможности за заетост - Смолян за приблизително 44 мин. Общините са съставни части на Област Смолян, където най-много заети лица има в сектор „Преработваща промишленост” – 11 915 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” – 4 646. Заетите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство” са 2 120.

Избраният регион за сравнение включва Община Берковица, която има сходни характеристики с регион Мадан - Рудозем. Общината покрива територии с ниско, средно и високо – планински релеф. Общо населението е 17 201 души, като 9 417 от тях или 54.75% са в трудоспособна възраст. Средното време за достигане до град Монтана е 27 мин. Община Берковица е съставна част на Област Монтана, където най-много заети лица има отново в сектор „Преработваща промишленост” – 8 434 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” – 5 600. Заетите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство” са 1 106.

ТАБЛИЦА 17: ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕГИОН МАДАН – РУДОЗЕМ И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ

	Население	Релеф	Отдалеченост от град:	Разстояние в мин.
Регион Мадан - Рудозем	20,930	високо/ средно/ ниско планински	Смолян	44
Регион за сравнение Берковица	17,201	високо/ средно/ ниско планински	Монтана	27

Източник: Общински планове за развитие и НСИ

- Структура на пазара на труда – заетост (общо и за сектор добивна индустрия), безработица, средна работна заплата (общо и за сектор добивна индустрия), коефициент на икономическа активност, миграция на персонал в сектор добивна индустрия, commuting staff, създадени нови работни места в сектор добивна промишленост; Сравнение с областта и регион за сравнение

Общият брой наети лица в регион Мадан - Рудозем е 5 299 души, което е 17.01% от общия брой наети лица в областта. В добивната промишленост са наети 20.68% от общия брой наети лица в разглеждания регион.

В избрания регион за сравнение – Берковица, общия брой наети лица е 3 182 души или 11.30% от общия брой наети в областта.

Както в Област Смолян, така и в избрания регион за сравнение – Община Берковица, средните работни заплати се доближават до тези в регион Мадан - Рудозем, като са по-високи с 1.05 пъти и съответно с 1.04 пъти. В същото време обаче, средната брутна работна заплата в сектор „Добивна промишленост” в регион Мадан - Рудозем е с 1.74 пъти по-висока от средната заплата за региона, 1.68 пъти по-висока от средната заплата в избрания регион за сравнение, както и 1.66 пъти по-висока от средната заплата за Област Смолян.

Коефициентът на безработица за 2015г. по данни на Агенция по заетостта е 25.5% за Община Мадан и 20.4% за Община Рудозем, което като показатели е по-високо от избрания регион за сравнение.

ФИГУРА 21: КОЕФИЦИЕНТ НА БЕЗРАБОТИЦА ЗА 2015Г.

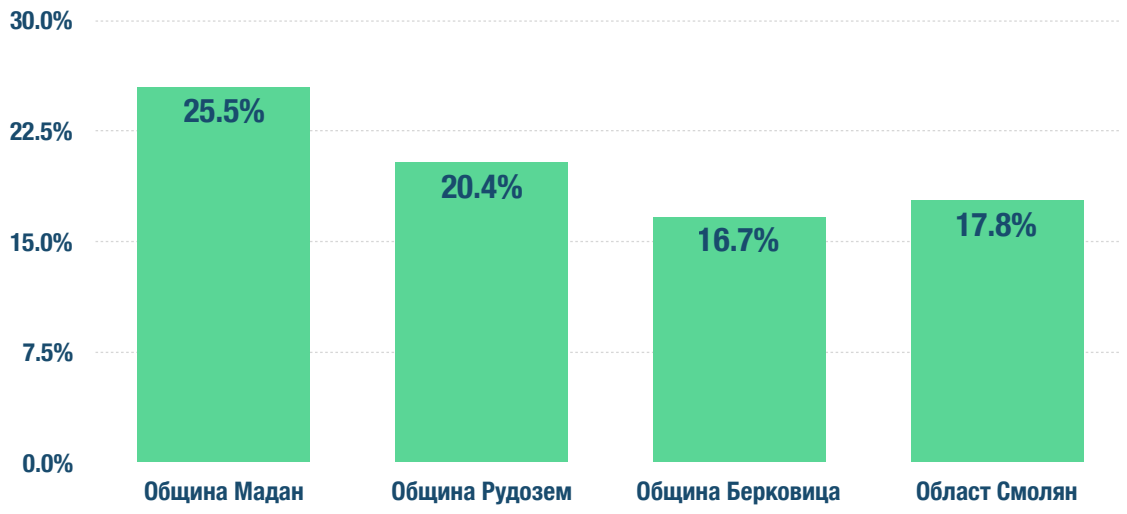

Източник: Агенция по Заетостта

Спрямо 2011г., коефициентът на безработица отбелязва спад в Община Рудозем с 2.8%, докато в Община Мадан се наблюдава увеличение на коефициента на безработица с 5%.

По данни на НСИ за 2011г., Регион Мадан - Рудозем е със сходни показатели с Община Берковица по отношение на коефициента на заетост – 47.31 %, докато в Община Берковица той е 46.36%.

За 2011г. коефициентът на икономическа активност е 61.62%, докато в Община Берковица той е 61.92%.

По данни от БМГК за 2016г., персоналът зает в добивната промишленост в Община Рудозем е от самата община, като не се наблюдава миграция на персонал и пътуващ персонал от други общини. Новопостъпилите служители за 2016г. в сектор „Добивна промишленост” в Община Рудозем са 32 души.

ТАБЛИЦА 18: ОСНОВНИ КОЕФИЦИЕНТИ ЗА ПАЗАРА НА ТРУДА ЗА 2011Г.

	коефициент на икономическа активност	коефициент на заетост
Община Мадан - Рудозем	62%	47%
Община Берковица	62%	46%
Област Смолян	68%	53%

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла

- **Общо средно-годишни данъци и такси за сектора като дял от общо за общината**

Изпълнението на бюджета към 31.12.2015г. възлиза на 6357189лв. Приходите от концесии през 2015г. за Община Рудозем са 30 000 лв.

Предвидените приходи в бюджета на Община Мадан са 6 476 180 лв.

По данни на БМГК платените местни данъци и общински такси в община Рудозем от сектора са около 0.78% от общо платените имуществени данъци и общински такси постъпили в бюджета на общината, или 0.11 % от общите приходи (без трансфери КБ).

- **Инвестиции в ДМА в сектора и общо за общината**

Общо направените разходи в за придобиване на ДМА за 2015г. за регион Мадан – Рудозем за 2015г. са 37 045 хил. лв.. Направените разходи са с 1.49 пъти по-високи отколкото общо разходите за ДМА в Община Берковица. Няма налични данни за сектор „Добивна промишленост".

3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот

- **Промяна в демографията, механичен прираст. Регион за сравнение**

И двете общини в региона са с отрицателен механичен прираст, като през 2015г. заселилите се в Община Мадан са 151 души, а изселилите се са 284, или отрицателен прираст от -11.62‰. В Община Рудозем заселилите се са 169 души, а изселилите се са 222, или отрицателен прираст от -5.59‰. И двете общини са с по-добри показатели от тези на областно ниво, където е налице отрицателен механичен прираст от -13.08‰. Избрания регион за сравнение - Община Берковица е с коефициент от -5.76‰.

- **Промяна в достъпа до услуги:**

  ✓ *Здравни услуги - брой лечебни и здравни заведения; населени на брой медицински персонал; население на един лекар. Регион за сравнение*

По данни на НСИ за 2015г., на територията на регион Мадан - Рудозем функционират 8 лечебни заведения – по 1 лечебно заведение за болнична помощ в двете общини, 2 лечебни заведения за извънболнична помощ в Община Мадан и 3 такива в Община Рудозем, като в Община Мадан има и 1 лечебно заведение в категорията „Други". За периода 2011 – 2015г. са открити 2 нови лечебни заведения за извънболнична помощ в Община Рудозем. В избраната община със сходни характеристики – Берковица, функционират 1 лечебно заведение за болнична помощ и 2 лечебни заведения за извънболнична помощ.

Въпреки отрицателният прираст в регион Мадан - Рудозем, броят на общия медицински персонал се увеличава – от 135 души персонал през 2011г. до 146 през 2015г. Най-сериозно за този период е увеличението в Община Рудозем на специалистите по здравни грижи (акушери, медицински сестри, лаборанти и др.) – от 10 на 20 или 100% увеличение и на лекарите по дентална медицина – от 3 на 11 или 266.67% увеличение. Броя население на един лекар през 2015г. е 419 души, като тези нива се запазват за периода 2011 – 2015г.

В разглеждания регион за сравнение - Община Берковица, населението на един лекар е 465 души. За разглеждания петгодишен период броят население на един лекар отбелязва спад от 544 души на един лекар през 2011г. до 465 през 2015г., което се дължи главно на отрицателния прираст. За Община Берковица броят медицински персонал отбелязва слаб спад от 102 души през 2011г. до 100 през 2015г.

- *Образование – брой детски градини; деца в детски градини; деца на един учител; брой училища, брой ученици; брой учители; текучество на учители; напуснали като дял от учащите до 8 клас. Регион за сравнение*

В регион Мадан - Рудозем за учебната 2015/2016г. функционират 13 детски градини – 5 в Община Мадан и 8 в Община Рудозем. Техният брой се увеличава с 1 детска градина спрямо учебната 2011/2012г., която е открита на територията на Община Рудозем. За сравнение, за същия този период броят на детските градини намалява на областно ниво – от 56 на 51, а в избрания регион за сравнение се запазва постоянен – 6 детски градини функционират през учебната 2015/2016г..

През учебната 2015/2016г. в детските градини на територията на регион Мадан - Рудозем има 645 деца и 66 детски учители, т.е. на един учител се падат средно по 10 деца. На областно ниво на един учител се падат отново по 10 деца, докато в избрания регион за сравнение – Берковица, съотношението е 14:1. За разлика от региона за сравнение, във всяка една от двете общини се отбелязва ръст от 11.87% на броя учители спрямо учебната 2011/2012г.

Нетният коефициент на записване (отношение на броя на учащите в предучилищното образование във възрастовата група 3-6 години към броя на населението в същата възрастова група.) в Община Мадан е 84.5%, а в Община Рудозем е 90.6%. Коефициентите са по-високи от този за страната – 81%, както и коефициента за Община Берковица – 74.7%.

ТАБЛИЦА 19: НЕТЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАПИСВАНЕ НА ДЕЦА В ДЕТСКИТЕ ГРАДИНИ

Община Мадан	Община Рудозем	Община Берковица	Област Смолян	Общо за страната
84.5%	90.6%	74.7%	92.2%	81.0%

Източник: НСИ

В разглеждания регион през учебната 2015/2016г. функционират общо 10 училища, в които учат 2 028 ученика. В десетте училища работят общо 185 учителя. Наблюдава се ръст в общия брой учители за периода 2011/2012г. – 2015/2016г. с 4.52%. В региона за сравнение този ръст е далеч по нисък - с 0.75%.

За последната учебна година, за която има налични данни – 2014/2015г., напусналите I – VIII клас в общообразователните и специални училища са 5 ученика или 0.35% от учащите в сферата на основното образование в региона. За сравнение, коефициентът на напуснали училище е по-висок на областно ниво – 0.64%, както и значително по-висок в избрания регион за сравнение – 3.55%

- **Инвестиционни разходи в проекти от социално значение**

Разходите за Община Рудозем за функция „Социални дейност” за 2015г. възлизат на 277 908лв. За сравнение разходите за социални дейности за общината направени от компаниите в сектора възлизат на 9 700 лв.

Регион на фокус: Мирково – Челопеч

1. Демографска и социална характеристика на региона

- **Основни характеристики на региона – релеф, отдалеченост от по-голяма административно-териториална единица, възрастова структура на населението (брой, население в трудоспособна възраст), икономика на областта (големи предприятия в региона / алтернативни форми на заетост); Основни характеристики на регион за сравнение**

Съставни части на един от регионите във фокус на настоящето изследване – регион Мирково – Челопеч, са община Мирково и Община Челопеч. Двете общини обхващат територии с разнообразен релеф – от равнинен през хълмист до ниско и средно планински. Общо населението на двете общини за 2015г. е 3 970 души, от които 2 276 души или 57 % са в трудоспособна възраст. От двете общини се достига до град София за приблизително 71 мин. Общините са съставни части от Софийска област, където най-много заети лица има в сектор „Преработваща промишленост" – 20 445 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети" – 12 472. Заетите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство" са 3 708.

Избраният регион за сравнение включва Община Трън, която има сходни характеристики с регион Мирково – Челопеч. Общината отново покрива територии с равнинен, хълмист, ниско и средно – планински релеф. Общо населението е 4 069 души, като 2 055 или 51 % са в трудоспособна възраст. Средното време за достигане до близък, средно-голям административно-териториален център, предлагащ възможности за заетост – град Перник, е 47 мин. Община Трън е съставна част на Област Перник, където най-много заети лица има в сектор „Преработваща промишленост" – 8 192 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети" – 5 714. Заетите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство" са 1 353.

ТАБЛИЦА 20: ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕГИОН МИРКОВО - ЧЕЛОПЕЧ И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ

	Население	Релеф	Отдалеченост от град:	Разстояние в мин.
Регион Мирково-Челопеч	3,970	равнинен/ хълмист/ ниско и средно планински	София	67
Регион Трън	4,069	равнинен/ хълмист/ ниско и средно планински	София	82

Източник: Общински планове за развитие и НСИ

- Структура на пазара на труда – заетост (общо и за сектор добивна индустрия), безработица, средна работна заплата (общо и за сектор добивна индустрия), коефициент на икономическа активност, миграция на персонал в сектор добивна индустрия, commuting staff, създадени нови работни места в сектор добивна промишленост; Сравнение с областта и регион за сравнение

По налични данни за Община Челопеч, общия брой наети лица в общината е 1 238 души. В добивната промишленост на територията на общината работят 948 души, включително и от други общини. В избрания регион за сравнение – Трън, общия брой наети лица е 478 души или 1.73% от общия брой наети в областта.

Средната работна заплата в Община Челопеч е по-висока от средната за Област София – с 2.33 пъти, както и с 3.45 пъти по-висока от избрания регион за сравнение – Община Трън. Разликите в сравняваните заплати се увеличават, когато се вземат предвид конкретно заплатите в сектор „Добивна промишленост". Средната брутна работна заплата в сектор „Добивна промишленост" в Община Челопеч е с 1.03 пъти по-висока от средната заплата за общината, 3.56 пъти по-висока от средната заплата в избрания регион за сравнение, както и 2.41 пъти по-висока от средната заплата за Област София.

Коефициентът на безработица за 2015г. по данни на Агенция по заетостта е 12.2% за Община Мирково и 5.9% за Община Челопеч, като по този показател двете общини са с

по-добри резултати спрямо Област София и Община Трън. За сравнение, коефициентът на безработица за Област София е 12.3%, докато за Община Трън той е 43.4%.

ФИГУРА 22: КОЕФИЦИЕНТ НА БЕЗРАБОТИЦА ЗА 2015Г.

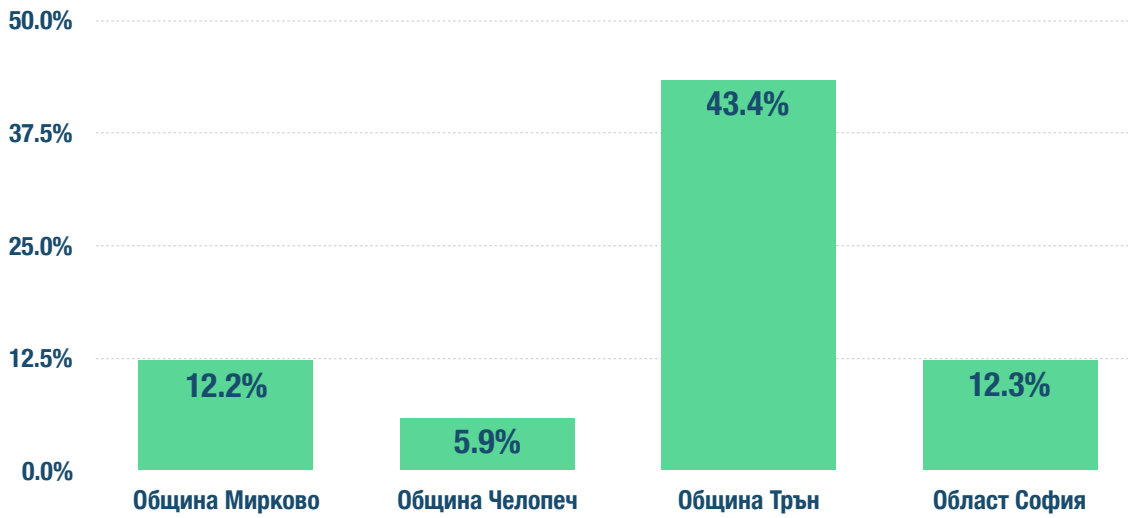

Източник: Агенция по Заетостта

Спрямо 2011г., коефициентът на безработица е спаднал с 0.9 процентни пункта за Община Челопеч, докато в Община Мирково се наблюдава увеличение с 3.1%. За сравнение, в Община Трън през 2015г. безработицата е по-висока с 17.5% отколкото през 2011г.

По данни на НСИ за 2011г., регион Мирково - Челопеч е и с по-добри показатели и по отношение на коефициента на заетост – 56.57% или с 10.52% по-висок от този в Община Трън, както и с коефициент на икономическа активност от 63.36% - по-висок с 3.37%.

ТАБЛИЦА 21: ОСНОВНИ КОЕФИЦИЕНТИ ЗА ПАЗАРА НА ТРУДА ЗА 2011Г.

	коефициент на икономическа активност	коефициент на заетост
Регион Мирково - Челопеч	63%	57%
Община Трън	60%	46%
Област София	67%	57%

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

По данни от БМГК за 2015г., персоналът, зает в добивната промишленост в Община Челопеч е както от самата община, така и има и пътуващ персонал от с. Карлиево, с. Чавдар, гр. Златица, с. Църквище, гр. Пирдоп, с. Мирково, с. Антон, с. Душанци, гр. Копривщица и миграция на персонал от гр. София; гр. Пловдив, гр. Крумовград, гр. Благоевград, гр. Стара Загора. Новопостъпилите служители за 2015г. в сектор „Добивна промишленост" са 71.

2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла

- **ОБЩО СРЕДНО-ГОДИШНИ ДАНЪЦИ И ТАКСИ ЗА СЕКТОРА КАТО ДЯЛ ОТ ОБЩО ЗА ОБЩИНАТА**

Изпълнението на бюджета към 31.12.2015г. възлиза на 3 096 003лв9., което представлява 93.21 % от разчета за 2015г. Общо приходите (без трансфери от централният бюджет) на община Мирково възлизат на 1 709 958 лв. Приходите от имуществени и др. местни данъци и общинските такси за 2015 са в размер на 413 513 лв. Приходите от общински такси формират 24.18 % от приходите на общината. Приходите от концесии през 2015г. за община Мирково са 1 040 624 лв. Приходите от концесии са 60.86% от приходите (без трансфери от ЦБ) на община Мирково за 2015.

Изпълнение на бюджета на Община Челопеч към 31.12.2015г. възлиза на 8 168 848 лв. от предварително заложените 10,767,752 лв., което представлява изпълнение на 75% от разчета за 2015г. Общо приходите (без трансфери от/към ЦБ) са 7 669 363 лв.Приходите от имуществени и др. местни данъци и общинските такси за 2015 в бюджета на община Челопеч са в размер на 513 587 лв. Приходите от концесии са в размер на 5 488 113 лв., което представлява 71.56% от приходите (без трансфери от/към ЦБ)

[9] Тримесечен отчет за касовото изпълнение на бюджета по пълна единна класификация (Община Мирково 01.01.2015 – 31.12.2015)

За региона за сравнение имуществените данъци по план са в размер на 153 00010лв., от които са събрани 152733 лв. или изпълнението е 99.83 %, а приходите от общински такси възлизат на 240 644 лв. Общо приходите от имуществени и др. местни данъци и общинските такси за 2015 са 393 377 лв. Община Трън няма приходи от концесии, както за 2014г., така и за 2015г. Бюджетът на Общината за 2015г. възлиза на 5 307 146лв.

- **Инвестиции в ДМА в сектора и общо за общината**

Няма налични данни за общо направените разходи за придобиване на ДМА за регион Мирково – Челопеч. Направените разходи за придобиване на ДМА в Община Челопеч в сектор „Добивна промишленост" за 2015г. са 1.93 пъти по-високи отколкото общо направените разходи за придобиване на ДМА в региона за сравнение – Община Трън.

3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот

- **Промяна в демографията, механичен прираст. Регион за сравнение**

И двете общини в региона са с положителен механичен прираст, като през 2015г. заселилите се в Община Мирково са 138 души, а изселилите се са 41, или положителен прираст от 40.38‰. В Община Челопеч заселилите се са 123 души, а изселилите се са 40, или положителен прираст от 52.93‰. И двете общини са с по-висок механичен прираст от този на областно ниво, както и в избрания регион за сравнение. На областно ниво механичния прираст е 5.56‰, докато в избрания регион за сравнение - Община Трън той е 33.42‰.

- **Промяна в достъпа до услуги:**

  ✓ *Здравни услуги - брой лечебни и здравни заведения; населени на брой медицински персонал; население на един лекар. Регион за сравнение*

Броят на общия медицински персонал се запазва постоянен в периода 2011 – 2015г. На територията на всяка от двете общини работят по 1 лекар и по 1 лекар по дентална медицина, както и 3 медицински специалиста по здравни грижи (акушери, медицински сестри, лаборанти и др.) в Община Мирково и 4 медицински специалиста по здравни грижи в Община Челопеч. Броят население на един лекар през 2015г. е 1 985 души.

За сравнение, в Община Трън се отбелязва спад на броя медицински персонал – от 12 души медицински персонал през 2011г. до 10 души медицински персонал през 2015г. . През 2015г. в Община Трън на един лекар се падат 1 356 души.

Направените разходи за здравеопазване отчетени в бюджета на община Мирково са 46 073 лв.,като те са 1.49% от бюджета. За Община Челопеч те са 127 876 лв. или 1.57%

---

[10] Обяснителна записка за изпълнение на бюджета за периода 01.01.2015 до 31.12.2015 (Община Трън)

За сравнение разходи за здравеопазване Община Трън за 2015 г. са 24 207 лв. или 0.46%.

- ✓ *Образование – брой детски градини; деца в детски градини; деца на един учител; брой училища, брой ученици; брой учители; текучество на учители; напуснали като дял от учащите до 8 клас. Регион за сравнение*

В регион Мирково - Челопеч за учебната 2015/2016г. функционират 2 детски градини, по една във всяка една от двете общини. В двете детски градини учат общо 160 деца обучавани от 11 детски учители, т.е. на един учител се падат средно по 15 деца. На областно ниво на един учител се падат по 13 деца, като това съотношение се запазва и в избрания регион за сравнение – Трън.

Нетният коефициент на записване (отношение на броя на учащите в предучилищното образование във възрастовата група 3-6 години към броя на населението в същата възрастова група.) във всяка една от двете общини в региона е по-висок спрямо региона за сравнение. Докато в Община Мирково той е 75.3%, а в Община Челопеч е 152.9%, то в Община Трън този коефициент е 60.8%. Прави впечатление нетният коефициент на записване в Община Челопеч – най-висок от всички разглеждани общини и области, което говори за висок процент на записани деца от други общини.

ТАБЛИЦА 22: НЕТЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАПИСВАНЕ НА ДЕЦА В ДЕТСКИТЕ ГРАДИНИ

Община Мирково	Община Челопеч	Община Трън	Област София	Общо за страната
75.3%	152.9%	60.8%	83.4%	81.0%

Източник: НСИ

В регион Мирково – Челопеч през учебната 2015/2016г. функционират 3 училища (1 в Община Мирково и 2 в Община Челопеч), в които учат 347 ученика. В училищата работят общо 35 учителя. Общия брой учители за периода 2011/2012г. – 2015/2016г. не отбелязва промяна. В региона за сравнение също не се отбелязва промяна в броя учители за наблюдавания период, където преподават 23 души.

За последната учебна година, за която има налични данни – 2014/2015г., 8 ученика са напуснали I – VIII клас в общообразователните и специални училища или 3.70% от учащите в сферата на основното образование. За сравнение, коефициентът на напуснали училище на областно ниво е 2.58%, както и 4.60% в избрания регион за сравнение – Община Трън.

Направените разходи за образование отчетени в бюджета на община Мирково са 632 588 лв., като те са 20.43% от бюджета. За Община Челопеч те са 1 982 829 лв. или 24.27%

За сравнение разходи за образование Община Трън за 2015 г. са 838 628 лв. или 15.8%.

- ✓ *Разходи за спорт и култура на глава от населението в сравнение с региона за сравнение*

Отделените за култура средства на Община Мирково за 2015г. възлизат на 53 198 лв., като това е 1.72% от бюджета. На глава от население разходите за култура възлизат на 22.15 лв. Средствата за култура на Община Челопеч за 2015г. са 418 345 лв., или 5.12%. При население от 1568 души, на глава от население това означава по 266.80 лв.

За сравнение в бюджета на Община Трън за култура са отделени 183 818 лв. , или 3.46%. Разходът на глава от население по този показател е 206.10 лв.

За спортни дейности Община Мирково е заделила през 2015г. 148 940 лв., или 4.81% от бюджета си, докато Челопеч 420 624лв, или 5.15%. Разходите на глава от население за двете общини са съответно 62 лв. и 268.26 лв.

- ✓ *Инвестиционни разходи в проекти от социално значение*

Разходите за Общини Мирково (178 994 лв.) и Челопеч (86120 лв.) за функция „Социални дейност" за 2015г. възлизат на 265114 лв.

Регион на фокус: Лъки

1. Демографска и социална характеристика на региона

- **Основни характеристики на региона – релеф, отдалеченост от по-голяма административно-териториална единица, възрастова структура на населението (брой, население в трудоспособна възраст), икономика на областта (големи предприятия в региона / алтернативни форми на заетост); Основни характеристики на регион за сравнение**

Община Лъки включва територии със средно и високо – планински релеф. Населението на общината за 2015г. е 2 681 души, от които 1 631 души или 60.84% са в трудоспособна възраст. От административния център на общината – град Лъки се достига до областния град Пловдив, предлагащ алтернативни възможности за заетост, за приблизително 71 мин. Община Лъки е съставна част на Област Пловдив, където най-много заети лица има в сектор „Преработваща промишленост" – 71 485 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети" – 42 842. Заетите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство" са 11 631.

Избраният регион за сравнение включва Община Трън, която има сходни характеристики с Община Лъки. Общината покрива територии с равнинен, хълмист,

ниско и средно – планински релеф. Общо населението е 4 069 души, като 2 055 или 51 % са в трудоспособна възраст. Средното време за достигане до близък, средно-голям административно-териториален център, предлагащ възможности за заетост – град Перник, е 47 мин. Община Трън е съставна част на Област Перник, където най-много заети лица има в сектор „Преработваща промишленост" – 8 192 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети" – 5 714. Заетите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство" са 1 353.

ТАБЛИЦА 23: ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОБЩИНА ЛЪКИ И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ

	Население	Релеф	Отдалеченост от град:	Разстояние в мин.
Регион Лъки	2,681	средно/ високо планински	Пловдив	71
Регион Трън	4,069	равнинен/ хълмист/ ниско и средно планински	София	82

Източник: Общински планове за развитие и НСИ

- **Структура на пазара на труда – заетост (общо и за сектор добивна индустрия), безработица, средна работна заплата (общо и за сектор добивна индустрия), коефициент на икономическа активност, миграция на персонал в сектор добивна индустрия, commuting staff, създадени нови работни места в сектор добивна промишленост; Сравнение с областта и регион за сравнение**

Общият брой наети лица в община Лъки е 1 117 души, което е приблизително 0.53% от общия брой наети лица в областта. Значителен брой от наетите са в сектор „Добивна промишленост" – 444 души или 39.75% от общия брой наети лица в Община Лъки. В избрания регион за сравнение – Трън, общия брой наети лица е 478 души или 1.73% от общия брой наети в областта.

Средната работна заплата в Община Лъки е по-висока от средната за Област Пловдив – с 1.15 пъти, както и с 1.47 пъти по-висока от избрания регион за сравнение – Община Трън. Разликите в сравняваните заплати се увеличават, когато се вземат предвид конкретно заплатите в сектор „Добивна промишленост". Средната брутна работна заплата в сектор „Добивна промишленост" в Община Лъки е с 1.41 пъти по-висока от

средната заплата за общината, 2.07 пъти по-висока от средната заплата в избрания регион за сравнение, както и 1.62 пъти по-висока от средната заплата за Област Пловдив.

Коефициентът на безработица за 2015г. по данни на Агенция по заетостта е 6.2%, което е с 2.2% по-нисък от този за областта, както и с 37.2% по-нисък от коефициента в Община Трън.

ФИГУРА 23: КОЕФИЦИЕНТ НА БЕЗРАБОТИЦА ЗА 2015Г.

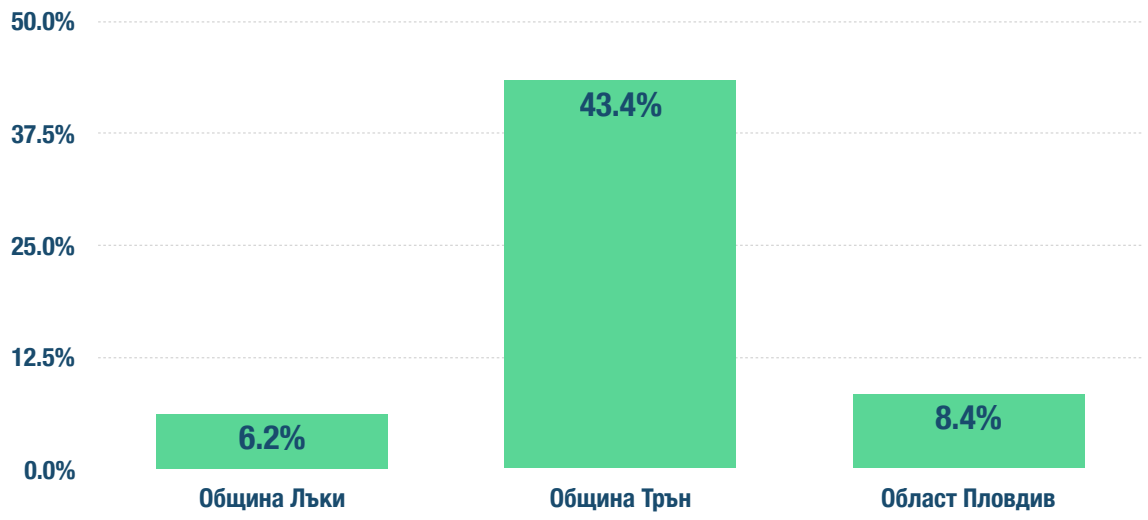

Източник: Агенция по Заетостта

Спрямо 2011г., коефициентът на безработица в Община Лъки се увеличава слабо с 0.5%.. докато в Община Трън през 2015г. безработицата е по-висока с 17.5% отколкото през 2011г.

По данни на НСИ за 2011г., Община Лъки е и с по-добри показатели и по отношение на коефициента на заетост – 57.23% или с 0.27% по-висок от този на областно ниво и с 11.18% по-висок от този в Община Трън. Коефициентът на икономическа активност е 62.03% или с 2.04% по-висок от този в Община Трън.

ТАБЛИЦА 24: ОСНОВНИ КОЕФИЦИЕНТИ ЗА ПАЗАРА НА ТРУДА ЗА 2011Г.

	коефициент на икономическа активност	коефициент на заетост
Община Лъки	62%	57%
Община Трън	60%	46%
Област Пловдив	65%	57%

Източник: Агенция по Заетостта

По данни от БМГК за 2015г., персоналът зает в добивната промишленост в Община Лъки е главно от самата община – близо 97%, като има и миграция на персонал и от общините Мадан, Златоград и Асеновград. Новопостъпилите служители за 2015г. в сектор „Добивна промишленост" са 41.

2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла

- **Общо средно-годишни данъци и такси за сектора като дял от общо за общината**

Общо приходите на Община Лъки за 2015 г. (без трансфери ЦБ) възлизат на 524 656 лв. От тях 61 556 лв. са приходите от концесии или 11.73%. Общо приходите от имуществени и др. данъци и общински такси възлизат на 258 632 лв. Общо разходите за държавни и местни дейности за 2015г. са 3 024 398 лв. Приносът на компаниите от сектора към приходите за местни данъци и такси е около 16.63%.

По данни на БМГК платените местни данъци и общински такси в община Лъки от сектора са около 16.62 % от общо платените имуществени данъци и общински такси постъпили в бюджета на общината, или 8.20% от общите приходи (без трансфери КБ).

- **Инвестиции в ДМА в сектора и общо за общината**

Общо направените разходи в за придобиване на ДМА за Община Лъки са 4 972 хил. лв., от които 49.98% са направени в сектор „Добивна промишленост".

3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот

- **Промяна в демографията, механичен прираст. Регион за сравнение**

Община Лъки е с отрицателен механичен прираст, като през 2015г. заселилите се в общината са 52 души, а изселилите се са 74, или отрицателен прираст от -8.21‰. За сравнение, в Община Трън е налице положителен механичен прираст от 33.42‰.

- **Промяна в достъпа до услуги:**

✓ *Здравни услуги - брой лечебни и здравни заведения; населени на брой медицински персонал; население на един лекар. Регион за сравнение*

Броят на общия медицински персонал се запазва постоянен в периода 2011 – 2015г. На територията на общината работят 2 лекари, 2 лекари по дентална медицина и 3 медицински специалиста по здравни грижи (акушери, медицински сестри, лаборанти и др.). Броят население на един лекар през 2015г. е 1 341 души спрямо 1 434 през 2011г., което се дължи главно на отрицателния прираст.

За сравнение, в Община Трън се отбелязва спад на броя медицински персонал – от 12 души медицински персонал през 2011г. до 10 души медицински персонал през 2015г. . През 2015г. в Община Трън на един лекар се падат 1 356 души.

✓ *Образование – брой детски градини; деца в детски градини; деца на един учител; брой училища, брой ученици; брой учители; текучество на учители; напуснали като дял от учащите до 8 клас. Регион за сравнение*

В Община Лъки за учебната 2015/2016г. функционира 1 детска градина, в която учат 51 деца обучавани от 6 детски учители, т.е. на един учител се падат средно по 9 деца. На областно ниво на един учител се падат по 12 деца, докато в избрания регион за сравнение – Трън, съотношението е 13:1.

Нетният коефициент на записване (отношение на броя на учащите в предучилищното образование във възрастовата група 3-6 години към броя на населението в същата възрастова група.) в Община Лъки е 89.5%, което е и по-висок коефициент от този за областта – 82.2% и страната – 81%, както и е значително по-висок от коефициента за Община Трън - 60.8%.

ТАБЛИЦА 25: НЕТЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАПИСВАНЕ НА ДЕЦА В ДЕТСКИТЕ ГРАДИНИ

Община Лъки	Община Трън	Област Пловдив	Общо за страната
89.5%	60.8%	82.2%	81.0%

Източник: НСИ

В разглежданата община през учебната 2015/2016г. функционира 1 училище, в което учат 137 деца. В училището работят общо 15 учителя. Няма промяна в общия брой учители за периода 2011/2012г. – 2015/2016г. . В региона за сравнение също не се отбелязва промяна в броя учители, където преподават 23 души.

За последната учебна година, за която има налични данни – 2014/2015г., както и за предходните 4 учебни години, няма напуснали I – VIII клас в общообразователните и специални училища (коеф. 0%). За сравнение, коефициентът на напуснали училище на областно ниво е 4.15%, както и 4.60% в избрания регион за сравнение – Община Трън.

Регион на фокус: Ябланица

1. Демографска и социална характеристика на региона

- **Основни характеристики на региона – релеф, отдалеченост от по-голяма административно-териториална единица, възрастова структура на населението (брой, население в трудоспособна възраст), икономика на областта (големи предприятия в региона / алтернативни форми на заетост); Основни характеристики на регион за сравнение**

Община Ябланица включва територии с ниско – планински, както и хълмист релеф. Населението на общината за 2015г. е 5 971 души, от които 3 202 души или 53.63% са в трудоспособна възраст. От административния център на общината – град Ябланица се достига до областния град Ловеч, предлагащ алтернативни възможности за заетост, за приблизително 54 мин. Община Ябланица е съставна част на Област Ловеч, където най-много заети лица има в сектор „Преработваща промишленост” – 14 593 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” – 5 710. Заетите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство” са 1 861.

Избраният регион за сравнение включва Община Трън, която има сходни характеристики с Община Ябланица. Общината покрива територии с равнинен, хълмист,

ниско и средно – планински релеф. Общо населението е 4 069 души, като 2 055 или 51 % са в трудоспособна възраст. Средното време за достигане до близък, средно-голям административно-териториален център, предлагащ възможности за заетост – град Перник, е 47 мин. Община Трън е съставна част на Област Перник, където най-много заети лица има в сектор „Преработваща промишленост" – 8 192 и в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети" – 5 714. Заетите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство" са 1 353.

ТАБЛИЦА 26: ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОБЩИНА ЯБЛАНИЦА И ИЗБРАНИЯ РЕГИОН ЗА СРАВНЕНИЕ

	Население	Релеф	Отдалеченост от град:	Разстояние в мин.
Регион Ябланица	5,971	ниско планински/ хълмист	Ловеч	54
Регион Трън	4,069	равнинен/ хълмист/ ниско и средно планински	София	82

Източник: Общински планове за развитие и НСИ

- **Структура на пазара на труда – заетост (общо и за сектор добивна индустрия), безработица, средна работна заплата (общо и за сектор добивна индустрия), коефициент на икономическа активност, миграция на персонал в сектор добивна индустрия, commuting staff, създадени нови работни места в сектор добивна промишленост; Сравнение с областта и регион за сравнение**

Общият брой наети лица в община Ябланица е 1 139 души, което е приблизително 3.40% от общия брой наети лица в областта. В добивната промишленост на територията на общината работят 219 души, включително и от други общини. В избрания регион за сравнение – Трън, общия брой наети лица е 478 души или 1.73% от общия брой наети в областта.

Средната работна заплата в Община Ябланица е по-висока от средната за Област Ловеч – с 1.19 пъти, както и с 1.34 пъти по-висока от избрания регион за сравнение – Община Трън. Разликите в сравняваните заплати се увеличава драстично, когато се вземат предвид конкретно заплатите в сектор „Добивна промишленост". Средната брутна работна заплата в сектор „Добивна промишленост" в Община Ябланица е с 2.08 пъти по-висока от средната заплата за общината, 2.79 пъти по-висока от средната заплата в

избрания регион за сравнение, както и 2.47 пъти по-висока от средната заплата за Област Враца.

Коефициентът на безработица за 2015г. по данни на Агенция по заетостта е 42.6%, което е с 0.8 процентни пункта по-нисък от този за Община Трън.

ФИГУРА 24: КОЕФИЦИЕНТ НА БЕЗРАБОТИЦА ЗА 2015Г.

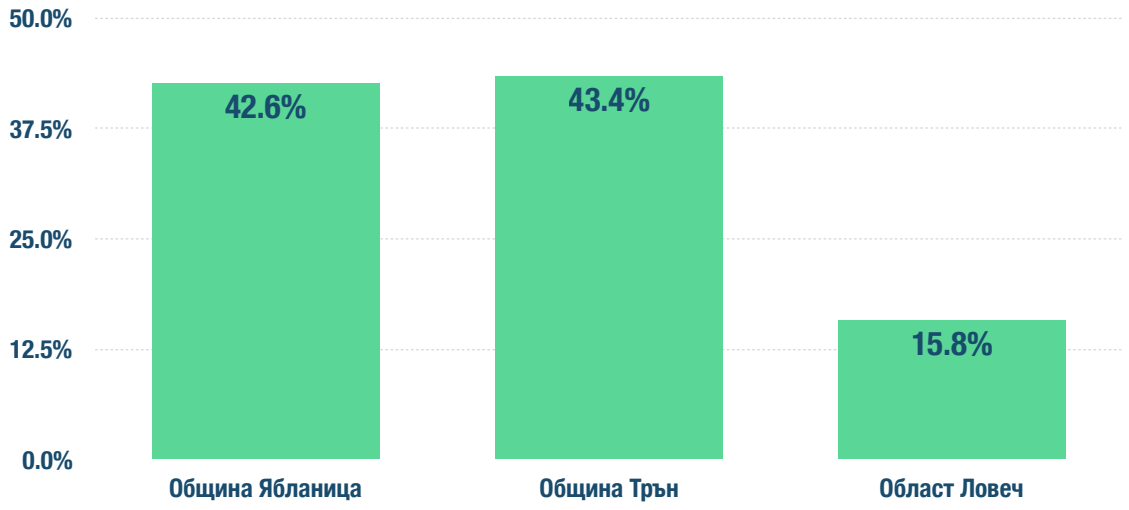

Източник: Агенция по Заетостта

По данни на НСИ за 2011г., Община Ябланица е с коефициент на заетост 38.41% и коефициент на икономическа активност – 51.37%, което е по-ниско от тези в избрания регион за сравнение.

ТАБЛИЦА 27: ОСНОВНИ КОЕФИЦИЕНТИ ЗА ПАЗАРА НА ТРУДА ЗА 2011Г.

	коефициент на икономическа активност	коефициент на заетост
Община Ябланица	51%	38%
Община Трън	60%	46%
Област Ловец	62%	52%

Източник: Изчисления на авторите по данни на НСИ

По данни от БМГК за 2015г., персоналът, зает в добивната промишленост в Община Ябланица е от самата община, като има и пътуващ персонал и от общините Луковит, Тетевен, Угърчин, както и от градовете Плевен, Ловеч, София, Пловдив. Новопостъпилите служители за 2015г. в сектор „Добивна промишленост" са 9.

2. Оценка на преките ползи за общината от дейността на фирмите от отрасъла

- **Общо средно-годишни данъци и такси за сектора като дял от общо за общината**

Изпълнението на бюджета към 31.12.2015г. възлиза на 4 860 898лв11.Общо приходите (без трансфери от централният бюджет) на община Ябланица възлизат на 1 232 684 лв. Приходите от имуществени и др. местни данъци и общинските такси за 2015 са в размер на 707 820 лв. Приходите от общински такси формират 57.42 % от приходите на общината. Приходите от концесии през 2015г. за община Ябланица са 99 728 лв. Приходите от концесии са 14.09 % от приходите (без трансфери от ЦБ) на община Ябланица за 2015.

За региона за сравнение имуществените данъци по план са в размер на 153 00012лв., от които са събрани 152733 лв. или изпълнението е 99.83 %, а приходите от общински такси възлизат на 240 644 лв. Общо приходите от имуществени и др. местни данъци и общинските такси за 2015 са 393 377 лв. Община Трън няма приходи от концесии, както за 2014г., така и за 2015г. Бюджетът на Общината за 2015г. възлиза на 5 307 146лв.

По данни на БМГК платените местни данъци и общински такси в община Ябланица от сектора са около 27.84% от общо платените имуществени данъци и общински такси постъпили в бюджета на общината, или 15.98% от общите приходи (без трансфери КБ).

- **Инвестиции в ДМА в сектора и общо за общината**

Общо направените разходи в за придобиване на ДМА за Община Ябланица са 16 109 хил. лв., от които 68.30% са направени в сектор „Добивна промишленост".

---

[11] Тримесечен отчет за касовото изпълнение на бюджета по пълна единна класификация (Община Ябланица 01.01.2015 – 31.12.2015)

[12] Обяснителна записка за изпълнение на бюджета за периода 01.01.2015 до 31.12.2015 (Община Трън)

3. Непреки ефекти от дейността на добивната промишленост върху региона. Промяна в качеството на живот

- **Промяна в демографията, механичен прираст. Регион за сравнение**

Община Ябланица е с отрицателен механичен прираст, като през 2015г. заселилите се в общината са 147 души, а изселилите се са 156, или отрицателен прираст от -1.51‰. На областно ниво отрицателният механичен прираст е по-висок - -4.26‰. В избрания регион за сравнение - Община Трън е налице положителен механичен прираст от 33.42‰.

- **Промяна в достъпа до услуги:**

✓ *Здравни услуги - брой лечебни и здравни заведения; населени на брой медицински персонал; население на един лекар. Регион за сравнение*

Броят на общия медицински персонал се запазва постоянен в периода 2011 – 2015г. На територията на общината работят 3 лекари, 3 лекари по дентална медицина и 8 медицински специалиста по здравни грижи (акушери, медицински сестри, лаборанти и др.). Броят население на един лекар през 2015г. е 1 990 души спрямо 2 070 през 2011г., като този спад се дължи главно на отрицателния прираст.

За сравнение, в Община Трън се отбелязва спад на броя медицински персонал – от 12 души медицински персонал през 2011г. до 10 души медицински персонал през 2015г. . През 2015г. в Община Трън на един лекар се падат 1 356 души.

Направените разходи за здравеопазване отчетени в бюджета на община Ябланица са 46 073 лв.,като те са 1.49% от бюджета.

За сравнение разходи за здравеопазване Община Трън за 2015 г. са 24 207 лв. или 0.46%.

✓ *Образование – брой детски градини; деца в детски градини; деца на един учител; брой училища, брой ученици; брой учители; текучество на учители; напуснали като дял от учащите до 8 клас. Регион за сравнение*

В Община Ябланица за учебната 2015/2016г. функционира 1 детска градина, в която учат 229 деца обучавани от 21 детски учители, т.е. на един учител се падат средно по 11 деца. На областно ниво на един учител се падат по 12 деца, докато в избрания регион за сравнение – Трън, съотношението е 13:1.

Нетният коефициент на записване (отношение на броя на учащите в предучилищното образование във възрастовата група 3-6 години към броя на населението в същата възрастова група.) в Община Ябланица е 68.8%, което е и по-висок коефициент от този за Община Трън - 60.8%.

ТАБЛИЦА 28: НЕТЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАПИСВАНЕ НА ДЕЦА В ДЕТСКИТЕ ГРАДИНИ

Община Ябланица	Община Трън	Област Ловеч	Общо за страната
68.8%	60.8%	78.5%	81.0%

Източник: НСИ

В разглежданата община през учебната 2015/2016г. функционират 4 училища, в които учат 884 ученика. В училищата работят общо 60 учителя. Общия брой учители за периода 2011/2012г. – 2015/2016г. отбелязва ръст от 11.11%. В региона за сравнение не се отбелязва промяна в броя учители за наблюдавания период, където преподават 23 души.

За последната учебна година, за която има налични данни – 2014/2015г., 14 ученика са напуснали I – VIII клас в общообразователните и специални училища или 1.96%. За сравнение, коефициентът на напуснали училище на областно ниво е 2.97%, както и 4.60% в избрания регион за сравнение – Община Трън.

Направените разходи за образование отчетени в бюджета на община Ябланица са 2 535 179 лв., като те са 52.15% от бюджета.

За сравнение разходи за образование Община Трън за 2015 г. са 838 628 лв. или 15.8%.

- ✓ *Разходи за спорт и култура на глава от населението в сравнение с региона за сравнение*

Отделените за култура средства на Община Ябланица за 2015г. възлизат на 132 564 лв., като това е 2.72 % от бюджета. На глава от население разходите за култура възлизат на 22.20 лв. За сравнение в бюджета на Община Трън за култура са отделени 183 818 лв. , или 3.46%. Разходът на глава от население по този показател е 206.10 лв.

За спортни дейности Община Ябланица е отчела през 2015г. 47 373 лв., или 0.97 % от бюджета си. Разходите на глава от население възлиза на 7.93 лв.

- ✓ *Инвестиционни разходи в проекти от социално значение*

Разходите за Община Ябланица за функция „Социални дейност” за 2015г. възлизат на 194 657лв. За сравнение разходите направени от компаниите в сектора за социални дейности в общината са около 2 740 000 лв.